

B. Nušič

409

Pokošnik

L I C A

PAVLE MARIĆ

MILAN NOVAKOVIĆ

SPASOJE BLAGOJEVIĆ

GOSPODIN DJURIĆ

LJUBOMIR PROTIĆ

ANTA

MLADEN DJAKOVIĆ

MILE

ALJOŠA

ADOLF SBARC

RINA

AGNIJA

VUKICA

PRVI

policijski agent

DRUGI

MARIJA

sobarice

ANA

SOFIJA

Tri čina se dešavaju tri godine posle predigre.

P R E D I G R A

Ukusno nameštena soba kod Mariće

I

PAVLE, MARIJA

MARIJA (soberica, starica, dolazi spolje): Gospodine, jedan gospodin;

kaže pozvan je.

PAVLE (za stočićem, zariven u jednu knjigu): A da, neka

udje!

MARIJA (ode na vrata i propušta agente).

PAVLE(Mariji): Idite, javite gospodji!

MARIJA (ode levo).

II

PAVLE , I AGENT

Ako se ne varam, xvi ste iz Uprave grada?

I AGENT

(nemarno): Stvar, doduše, nije tako tragična, ali moja žena, u

pr vome uzbudjenju, odmah je pozvala policiju. (Spazi Rinu na vratima). Uostalom, evo moje žene, ona će vam objasniti.

III

RINA, PAVLE i AGENT

RINA

(u elegantnoj gutarnjoj haljini): Gospodin je od policije?

I AGENT

Da, gospodjo!

RINA

Ne bih imala šta da vam objasnim: kod nas se noćas desila krađa.

I AGENT

Možete li mi reći što bliže?

PAVLE

Reći ću vam je. Moja žena i ja bili smo sinoć u pozorištu. Kada smo

se posle jedanaest vratili, prošli smo kroz ovu sonu i ovde je

odmah naša soba za spavanje - i, koliko sam ja video, sve je

naša soba za spavanje - i, koliko sam ja video, sve je bilo u redu.

Jutros, međjutim, zatekao sam ovaj stočić, koji je inače zaključan,

otvoren i u njemu sve ispreturano, kao što vidite.

~~Šta je, međjutim, zatekao u sobi~~

I AGENT

(prilazi ženskom stočiću za pisanje na kome je jedna fioka izvučena

i predmeti njoj ispreturani): Inače, ništa drugo; samo to?

RINA

Da , samo to!

I AGENT

Dozvolite, ko je prvi opazio?

PAVLE

Ja se najranije budim u kući, posao mi je takav, izlazim rano na gradjevinu - dakle, prošao sam ovuda i slučajno mi je palo u oči.

Probudio sam odmah ženu i ona je telefonirala za policiju.

I AGENT

Dozvolite, ko je prvi opazio?

~~XXX~~
~~XXXX~~

I AGENT

(razgled stočuč): Fioka je očigledno nasilno otvorena. Znete li mi reći šta jexukradjeno?

PAVLE

To je stočić moje žene, ona će to znati.

RINA

Ja ovde držim moj mali nakit i sitnice, obične toaletne sitnice.

Imam uvek tu i po dve-tri stotine dinara mojega ručnog novca, i sve

je tu, čak i novac je tu. Razbijena je samo ova mala kasete, koja

je inače zaključana i u kojoj ja držim svoja pisama. Iz nje je,

vidi se, ukraden jedan deo pisama.

I AGENT

Zneči, dakle, da nije koristoljublje po sredi. Ztoliko pre ne bih

mogao reći da je provalnik došao spolje. Imate li mladje u kući?

RINA

Imamo devojkju, eli u njū ne sumnjem, toj jedna čestita starica već

toliko godine kod nas.

I AGENT

(domišlja se): Možete li mi reći: jesu li samo izvesna i naročita pisma ukradena, ili je ?

RINA

(zbunjena): Bože moj . . . ja ne znam. . . za mene su sva podjednako važna: ima među njima devojačkih, intimnih. . .

I AGENT

(pošto je malo razmislio posmatrajući i jedno i drugo): Ako je po volji, ja mogu povesti zvaničnu istragu, ali, ako dozvolite, mislim da je bolje ne davati stvari širi značaj no što je ima.

PAVLE i RINA (čute).

I AGENT

Sve što se može konstatovati to je: da ovo obijanje nije iz korist oljublje i da provelnik nijedošao spolja; on je u kući. Ja mislim da u dalje konstatacije ne treba ni ulaziti. Ja vas molim da me

oslobodite. Gospodjo, gospodine! (Ode).

IV

PAVLE, RINA

PAVLE

(Zadubljen pnovu u knjigu).

RINA

(pošto je bacila jedan prezriv pogled na Pavla, polazi u svoju sobu. Na vra tima se zadržava, okreće, naglašavajući): Policijski agent je konstetovao da je kredljivac u kući.

PAVLE

Da, čuo sam!

RINA

(ode u svoju sobu).

V

PAVLE, MARIJA

PAVLE

(digne glavu i pogleda za njom; kad vidi da je ona zatvorila vrata, odlazi telefonu, uzima telefonsku knjigu i traži izvestan broj).

MARIJA

(dolazi): Nadzornik gradjevine.

PAVLE

Aljoša? Neka udje.

MARIJA

(propušta Aljošu, a sama ode).

VI

ALJOŠA, PAVLE

PAVLE

Šta je Aljoša? Jeli tamo sve u redu?

ALJOŠA

Da, gospodin inženjer!

PAVLE

Jeste li pojačali broj na zemljanim radovima?

ALJOŠA

Da, gospodin~~u~~ inženjer.

PAVLE

Cement se prevozi?

ALJOŠA

Ah, ne, gospodine!

PAVLE

A što ste napustili posao?

ALJOŠA

Ja čekao vas tamo, mislim doći ćete kao obično, kao svako jutro,
pa kad niste došli. . .

PAVLE

Jesam li vam potreban?

ALJOŠA

(zbunjeno): Ja mislim vi dodjete, pa kad niste došli. . .

PAVLE

Govorite dakle šta je; zašto ste me čekali?

ALJOŠA

Gospodin inženjer! Ja vama mnogo blagodaran, beskonječno blagodaran.

Vi bili moj otac, dobri, velikodušni otac. Pre tri godine vi mene primili u službu. . .

PAVLE

Ali nešto toliko blagodarnosti! Vi ste dobar radnik, zadovoljan sam sa vama pa svršena stvar.

ALJOŠA

I zato mene žal, neizmerno me žal i ja se bojim danas ne uvredim.

To ne bih hteo, ne bih hteo da vas uvredim.

PAVLE

Čudno mi izgledate, Aljošo. Vi kao da bi hteli nešto da mi kažete!

pa ne smete? Da niste nezadovoljni platom?

ALJOSA

Ah ne, gospodine!

PAVLE

Da vam nije težak posao?

ALJOSA

Ne, ne, ne!

PAVLE

Dakle, šta je?

ALJOSA

Došao sam da vam blagoderim za sve što ste za mene učinili i da

vas zamolim da primite moj otkaz.

PAVLE

Otkaz? Našli ste bolje mesto?

ALJOSA

Ne to. Ni za bolje mesto, ni za bolju platu ne ostavim, eli, eli.

PAVLE

Onda ste bolesni?

ALJOŠA

(vrti glavom ne podižući oči): Njet!

PAVLE

No, pa recite šta je?

ALJOŠA

Ja moram, ja moram da vam kažem, a ne mogu da od vas krijem.
(Pauza, lomi se i najzad diže glavu.) Vi znate moju Lidočku?

PAVLE

Vašu gospodju?

ALJOŠA

Da!

PAVLE

Čini mi se da sam je video jedanput kad je dolazila k vama na gradjevinu. Koliko se sećam, lepa i prijatna ženica.

ALJOŠA

Ona mene ostavila.

PAVLE

N apustila vas?

ALJOŠA

Da. Bio je tu jedan pevač, operski pevač, Pijerkovski.

PAVLE

Rus?

ALJOŠA

Ne Rus, Poljak. On je gostovao ovde...

PAVLE

On vam je odveo ženu?

ALJOŠA

Ona meni kazala: mnogo voli njega, ne može bez njega. Kazala mi
zbogom, ja plekao, ona otišla.

PAVLE

To je skoro bilo?

ALJOŠA

Pre tri meseca!

PAVLE

Još pre tri meseca? No pa to je dovoljno vremena; vi ste se izvesno dosad izmirili sa takvim stanjem?

ALJOŠA

Ne, gospodin inženjer, ja ljubim Lidočku, ja mnogo ljubim Lidočku.

PAVLE

Ali kad ona vas ne voli?

ALJOŠA (uzdiše)

PAVLE

Ne razumem zašto toga radi otkazujete; hoćete li da oputujete za njom?

ALJOŠA

Ne to. Ja ne hoću da joj kverim sreću; ona tako srećna tamo sa njim. Zašto da joj kverim sreću?

PAVLE

A mislite da je srećna?

ALJOŠA

Da, ona meni piše, piše da je srećna; al' opet ja morem da pomognem.

PAVLE

Novčano?

ALJOŠA

A ne; ima, ima ona. Ali, je l' dozvolite da vam pročitam posmo koje sam juče od nje dobio?

PAVLE

A odakle piše?

ALJOŠA

iz Berlina. On tam ima angažmen.

PAVLE

A šta vam piše?

ALJOŠA

(razvije pismo): Piše ruski.

PAVLE

Razumeću toliko.

ALJOŠA

(čita): "Miljenki moj..." (Zastidi se). Oprostite, to nežnost...

PAVLE

Čitajte samo!

ALJOŠA

(čita): "Mnje zdjes očenjherošo, ja sasvjem sčastljiva". (Govori).

Sčastljiva, to je srećna. (čita) "Dorogoj moj Andrjuša, každım

dnjem boljše menja ljunit". (Govori.) On je svaki dan sve više vo-
li. (Čita.) "On očenj laskovij ko mne; smotrit na menja kak na
obraz". (Govori.) Čuva je kao ikonu. (Čita.) "Ja sčastljiva, ja
sčastljujejšaja ženščine na sjetje". (Govori.) Ona naj srećnija žena
na svetu. (Čita.) "Mojo sčastije odno obstojateljstvo trevožit".

PAVLE

To ne mogu da razumem.

ALJOŠA

Kaže, njenoj sreći samo jedno smeta. (Čita.) "Ja znaju što ti
svjo vremena dumaješ obo mnje, mojo sčastije bilo bi v dvojna
boljše".

PAVLE

Kad bi ne bi mislili na nju, ona bi bila dveput srećnija.

ALJOŠA

Da ! (Čita.) "Zdelej obolženije, perestanjumat obo mnje, tim
zdelejješ menja sčastljujejšej ženščinoj na svjetje".

PAVLE

Ako prestanete misliti na nju, učinićete da bude naj srećnija žena na svetu.

ALJOSA

(čita): "Do groba ljubišćeja tebja Lidočke".

PAVLE

Dekle, šta u stvari hoće ta žena koje vas do groba voli?

ALJOSA

Hoće da ja ne mislim na nju.

PAVLE

No, pa to joj možete učiniti. Pišite joj da više nećete misliti na nju.

ALJOSA

Ne mogu, ne mogu! Ja ne mogu da ne mislim na nju; ja hoću da je načinim naj srećnijom ženom na svetu. Zašto da ne bude srećna? Ne možemo ni ja ni ona da vudemo srećni, pa neka bar ona bude, neka

onda bude.

PAVLE

Pa kako vi to mislite učiniti je srećnom?

ALJOŠA

Ja tek moram misliti na nju. Ja nju ljublju. Ja moram misliti
na nju... mrtev neću misliti.

PAVLE

Kako mrtev?

ALJOŠA

Je napisal njoj.

PAVLE

Šta ste joj napisali?

ALJOŠA

Je napisal: Kad ovo pismo primiš, mene će pokrivati talasi Dunava
i tada neću više misliti na tebe.

PAVLE

Šta gov orite, čoveče; kakvi talasi, kakav Dunav?

ALJOŠA

Ja t ek napisal.

PAVLE

Jeste li vi takvo pismo napisali?

ALJOŠA

Da, i tezo sam došao da se vama izvinim, da se oprostim, da vam
blagoderim.

PAVLE

Šta xvi to govorite, Aljoša?

ALJOŠA

(vadi iz džepa papire): Ovo su naplaćeni računi za pesak sa
prevozom; ovo je nov ugovor sa ciglarem, potpisan je; ovo su
priznanice za plaćene uredske takse; ovo je vaša gradjevinska legi
timacija koju ste mi dali zbog licitacije....

PAVLE

(prekida ga): Zadržite vi, Aljoša, sve te papire, kod vas, ne ide se tako u smrt, kako vi to zamišljate. Zar se za ljubav žene koje je izneverila ide u smrt? Naprotiv, baš u tom slučaju valja živeti, valja postojati. Ako joj uspevate savest, smejaće se vašoj smrti; ne, moj Aljoša, ne ide se u smrt za ljubav neverne žene.

ALJOŠA

Ne mogu!

PAVLE

Ne smete biti tako slabi.

ALJOŠA

(hteo bi da oponira).

PAVLE

(prekida ga): Neće biti to samo to pismo. Aljoša, kod vas se sabralo i mnogo drugih mutnih osećanja, a četiri meseca nespornog

rada ne gradjevini izmorili su vam živce. Imate tu i malo nostalgije za zavičajem. Dok je bila kraj vas Lidočka, ispunjavali ste dušu osećanjima prema njoj; ostali ste sada usamljeni, prazne duše i naišla je opet nostalgija i ispunila je. Sve je to vrlo razumljivo i, vrrujte, sve se to da preboleti.

ALJOSA

(vrti glavom poričući): Njet!

PAVLE

Slušajte vi mene, Aljoša, čovek se podaje ženskim ćudima; biva to i biće. Svi smo mi slebi, ali ne dotle da tim ćudima žrtvujemo i svoju sudbinu. To samo melodušnici čine, a mi to ne smemo biti. Zar se u slučaju bure brodolomnik mirno predaje talasima? Ne, on grabi pojes za spasavanje i hita obali da stane nogom na čvrsto tle! Verujte, to je kod vas, kao što vam rekoh, umor živaca, rezočaranje i nostalgija. Slušajte, Aljoša, oslobadjam vas danas rada, pa i sutra; odmorite se!

ALJOSA

(odbijsajući): Ah!

PAVLE

Smetrajte to kao honorar za prekovremeni rad; idite u "Rusku liriu",

"Kazbek" ili ... šta ja znam kako se sve zovu ti vešji lokali.

Idite tamo, naći ćete svoje drugove, slušaćete blalajke i čućete

pesmu vašeg zavičaja i zaplakaćete možda, ali te suze leče

dušu, verujte, leče je. Tako učinite i videćete kako će sve to

proći.

ALJOSA

Njet, gospodine.

PAVLE

Vi otuda sa severa, iako vas ne greje dovoljno sunce, nekako ste

mekani, toplije ste duše, sanjalice ste. Mi nismo, mi smo trezve-

niji i, ako hoćete, otporniji smo. Zato poslušajte moj savet;

videćete kasnije da je bio umesan.

ALJOŠA

(braneći se sam od sebe): Ne mogu, ne mogu!

PAVLE

Poslušajte me ipak, Aljoša!

ALJOŠA

Ja njoj pisal.

PAVLE

Bar me danas poslušajte, pa ako vas ne prodje to raspoloženje, ako i sutra ostenete pri toj odluci, onda vaša sudbina biće jača od vas, ja vas ne mogu zaustaviti. Hoćete li da me poslušate bar danas? (Pruži mu ruku.)

ALJOŠA

(pogleda ga u oči i bezvoljno mu daje ruku).

PAVLE

Tako, tako! Idite malo u društvo, razvedrite se! (Pogleda ga).

Čekajte, ne možete takav. Vi nemate malo bolji kaput? Taj je
iscepan i prljav, ne možete takve ići. (Hoće da podje u sobu).

ALJOŠA

Ne, gospodin inženjer, ne, ne, ne! Već me sramota; sve na meni je
od vas, i kaput, i košulja, i cipele, ne, više n e!

PAVLE

Ta ostavite, molim vas! (Ode u sobu i vrća se noseći jedan bolji
kaput.) Tako, skinite to!

ALJOŠA

Ne tak, ~~guy~~ boga radi!

PAVLE

Ta skinite to, kad vam kažem!

ALJOŠA (skine)

PAVLE

(pomaže mu te oblači nov): Tako! Tako! Prebacite te pare, prebacit

ih! A svoj kaput? Pa, može možda još poslužiti tamo na gradjevini.

No, sad već izgledate kao čovek koji može pristati u svako društvo. Ajde sa, tako kako sam vam rekao. Sutra kad se sretnemo, videćete kako ćete već drugače gledati na život.

ALJOŠA

(uvijajući svoj stari keput, iz kojega je preneo papire umotane u novine): Samo znate, ja sam pisal... (Odlazi.)

VII

PAVLE, RINA

PAVLE

(vraća se i naviruje najpre na vrata gde je Rina, pa kao da je nekome opazio nešto ili čuo pokret, odlazi brzo mestu gde je u početku čitao knjigu, sede i prividno se zadubljuje u knjigu).

RINA

(dolezi iz svoje sobe obučena za izlaz, upućuje se izlaznim vratima i ne osvrćući se ni jednim pogledom na Pavla).

PAVLE

(kadona iščezne, digne glavu, posle izvesne pauze diže se i zvoni) .

VIII

MARIJA, PAVLE

PAVLE

Gospdja je otišla?

MARIJA

Da!

PAVLE

Slušajte, ma ko da me traži, nisam kod kuće. Razumete li?

MARIJA

Razumem!

IX

LJUBOMIR, ISTI

LJUBOMIR

(u tom trenutku pojavljuje se na vratima noseći jednu veliku knjigu.

Je li slobodno?

PAVLE

(malo zbunjeno i otežući): Da, da... izvol'te! udjite!

LJUBOMIR

(osećajući nelagodnost koju je izazvao posetom): Ja nisam imao nameru da vas uznemiravam; hteo sam da predam ovu pozajmljenu knjigu devojci, ali je nisam našao. Izvinite, molim vas, izgleda da nisam u podesan čas došao. (Ostavi knjigu na sto.)

PAVLE

Ne kažem da ste u najsrećniji čas došli, ali to ne menja ništa; za svoga mladog prijatelja je imam uvek vremena i raspoloženja.

(Mariji) Idite!

MARIJA (ode)

X

LJUBOMIR? PAVLE

LJUBOMIR

Tako mi je neprijetno. (Hoće da podje.) Ako dozvoljavate?

PAVLE

Ta ostanite kad vam kažem. Zetekli ste me u jednom trenutku uzbu-
djenja... Uostalom, možda je to baš dobro što ste došli; ja imam
potrebe u ovome trenutku da s kim progovorim. Sedite, molim vas.

LJUBOMIR

(sedajući): Radovao bih se kad bih vam mogao biti od koristi.

PAVLE

Za onoga koji pati i iskreno saučešće je od koristi.

LJUBOMIR

(iznenadjeno): Kako... Vi patite?

PAVLE

(trgne se): Ne, ne patim.... Pa ipak, zašto se zavaravate, ipak,
patnja je to! (Potresno.) Mladiću, moja žena me vara! (Trgne se,
jer mu se učini nepromišljeno što je poverio to jednom mladom

čovjeku, učiti, hoda uzbudjeno.)

LJUBOMIR

(se iznenadjenjem prati ga pogledom).

PAVLE

(najzad oseti potrebu da se opravda i stane pred Ljubomirom):

Ja ne znam zašto sam vam to maločas poverio, ali... tako, naišli ste, prvi ste naišli, a ja sam imao potrebu da glasno kažem ono što me guši od jutros.

LJUBOMIR

Ne žalite što ste mi se poverili; prijatelju ste poverili. Moje obaveze prema vama nisu tako obične; vi znate koliko vas cenim i poštujem. Bio gih srećen kada bih vas mogao utešiti bar.

PAVLE

U svakom slučaju svaka je uteha iluzorna; liči na izjavu saučešć koje se porodici umrlog ukazuje.

LJUBOMIR

Pa ... ipak. Možda sve to nije tako, možda su vam samo zli ljudi došepnuli ružne stvari!

PAVLE

Da, došepnuli su, to je istina, i ja sam preko tih šaputanja prelazio, ali... (Vidi iz džepa hrpu pisama.) Ovo su pisma njenog ljubavnika; izvršio sam razbojničku provalu i pokrao sam ih.

Šaputanje su samo negoveštavale neverstvo, ali mi nisu ka zela i ime zovodnika, a ono je tu, tu je u mojim rukama, tu je njegovo ime! (Grčevito gužba u pesnici pisma.) Tu je!

LJUBOMIR

(osećajući se nelagodno, sl eže ramenima.)

PAVLE

(uvek uzbudjen): Tu je, ali ja ne smem, nemam hrebros ti da zavirim! Bojim se, potvrdiće se moje slutnje, a to bi bilo užasno

To bi bilo porazno. Bojim se, bojim se istine; nije li zar bolje pobeći od istine? Dovoljno je već težak udar što znam da me vara!

(Bori se.) Pa ipa, muči me, mučiće me, mučilo bi me kroz život.

Zašto ne bih ispio do dna čašu gorčine koja mi je namenjena?

(Otvora pismo i zagleda potpis. Nov nastup uzbuđenja.) Jeste,

on je! Slutio sam, slutio sam...

LJUBOMIR

(prilazi mu): Umirite se! Stišajte se! Sve te stvari u prvom trenutku izgledaju strašnije.

PAVLE

Moj drug iz detinjstva, moj školski drug, moj ortak u preduzeću, moj nerazdvojni prijatelj...

LJUBOMIR

Gospodin Novaković!

PAVLE

Da, on, on! Ah, kako je to podlo, kako jeto odvratno!

LJUBOMIR

(pauza , neodvažno): I šta mislite sad činiti?

PAVLE

Šta? To se i sam pitam . Pitam se, a ne umem da se odlučim.

LJUBOMIR

Svakako ne mislite....?

PAVLE

Oterati ženu; osvetiti se zaovodniku? Ah, to ne! Ali šta? Da
bih doneo odluku, valje mi najpre preboleti, jer, ipak, jesam
voleo tu ženu, valje mi preboleti to!

LJUBOMIR

Ja vas potpuno razumem, ali nisam kadar i ne pripada mi saveto-
toveti vas.

PAVLE

Bojim se da u ovom trenutku uzbudjenja ne donesem prenegljenu
odluku. Da mi je da se osamim, da se povučem, da razmislim.

LJUBOMIR

~~Ne znam ne koliko, ne znam ni kuda;~~ Kad biste otputovali gde na dan-dva?

PAVLE

Kad bih otputovao? To bi možda najbolje bilo. (Kratko razmišljanje).

Tako ću učiniti, otputovaću.

LJUBOMIR

Ne dva-tri dana.

PAVLE

Ne znam ne koliko, ne znam ni kuda; u nepoznatom pravcu, na neo-

dredjeno vreme. Nemam zasad jasne namere, ali osećam potrebu

da se uklonim, da se udaljim, da se osamim, da prebolim. Da ne

bih ~~da se udaljim, da se osamim, da prebolim,~~ prenegljenu odluku, jedini je

način da pobegnem sam od sebe. Hvala vam prijatelju, vi ste mi dali

dober savet.

LJUBOMIR

Ako vam je potrebna kakva moja usluga?

PAVLE

(seti se): Da, dob ro pomenuste, mogli biste mi učiniti jednu uslugu.

LJUBOMIR

Molim!

PAVLE

(vedi iz portfelja pasoš): Da podjete iz ovih stopa i da mi vizirat e pasoš za inostranstvo. (Prelistavajući pasoš). Gle, kakva srećna okolnost! Pasoš je viziran pre šest nedelja, kada sam pomišljao ići na sajam. Ta viza još važi. To je dobro, to je vrlo dobro! (Vraća pa soš u portfelj.)

LJUBOMIR

(hoće da podje): Ja ću vas ostaviti.

PAVLE

(pruža jući mu ruku): Računam na vašu diskreciju. (Set i se i trgne ruku.) Čekajte, setio sam se ovoga časa jedne velike usluge,

koju biste mi mogli učiniti.

LJUBOMIR

Molim!

PAVLE

(ode u drugu sobu pa se otud vraća sa jednim voluminoznim svežnjem rukopisa vezanih između kartona, po obliku fascikla): Ovo je, mladi prijatelju, moja najveća dragocenost. Sedem punih godina ja radim ~~na ovom delu~~ ovo naučno delo iz oblasti hidrografije, radim ga sa ciljem da će učiniti naročiti utisak u naučnom svetu.

LJUBOMIR

Zar se i tom granom tehnike bavite?

PAVLE

Da, arhitekta, građevinski inženjer.... ali, mene je oduvek vrlo zanimala hidrografija i u slobodnim časovima bavio sam se njome. Hidrografski problem to je opštečovečanski problem; tri četvrtine globusa najziratnijeg zemljišta popkriveno je močvarama, plitkim

vodama i vodenim talozima, a prenaseljenost izaziva teške krize i remećaje u životu naroda! Ja sam pokušao čak da postavim u hidrografiji i nove metode. Ja vam sve to kazujem da vam ukažem na značaj ovog dela i šta ono za me ne predstavlja. Taj rukopis mirno počiva u fioci moga stola, pod ključem, ali ... ovoga časa me obuze jedna slutnja: neće li se moja žena, u mom stolu i pretraživati ga. Ona neće naći ništa što bi želela, ali možda baš zbog toga neuspeha, u besu, u srdžbi, u pakosti, a znajući koliko ja cenim ovaj rukopis, može doći na paklenu misao da iz osвете izvučee jedan, dva, ttri lista.

LJUBOMIR

Ah!

PAVLE

O, u pakosnome besu žene su kadre da učine najnerazmišljenija dela

Ja bih hteo da obezbedim ovaj rukopis; poveravam ga vama.

LJUBOMIR

(iznenadjen poverenjem): O, gospodine!

PAV LE

(daje mu ga): Poveravam ga vama; znate mu vrednos t pa ćete ga

~~knj~~ umeti čuvati.

LJUBOMIR

Budite uvereni, čuvaću ga kao oči u glavi.

PAVLE

Tako, a sad zbogom!

LJUBOMIR

Zbogom! (Ode).

XI

PAVLE (sam)

PAVLE

(zove na telefonu) Alo... Alo! Radić i Todorović? Ovde inženjer

Marić. Hteo sam da vas obavestim, kroz dva dana je rok vašem

potreživen ju. Obratite sedakle mome orteku gospodinu Novakoviću;
on ovlašćeno potpisuje firmu kao i ja, a tekući je račun na firmi
... da, da, obratite se njemu.

XII

MARIJA, PAVLE

MARIJA

(dolazi): Gospodin Novaković.

PAVLE

(trgne se i uzruje): On?

MARIJA

Ja sam rekla da vi...

PAVLE

Ne, ne, neka udje, pustite ga!

MARIJA

(povlači se).

XIII

NOVAKOVIĆ, PAVLE

N OVAKOVIĆ

(neilazi vrlo ljubezno): Dobar dan, bio sam na gradjevini, pa vidim nemete. Rekoh da nisi što slab, te dodjoh....

PAVLE

(jedva se savladjuje): Nisi ti bio na gradjevini, niti si pomislilo da sam ja slab, već te je moja žena poslala ovamo. Došla ti je malo čas hitno i saopštila ti da sam je izvršio provalu i da je vaša zajednička tajna otkrivena. Poslaša te, izvesno, da ispitaš situaciju.

NOVAKOVIĆ

O kakvim ti to tajnama govoriš! Ja te ne razumem.

PAVLE

(približi mu se i unese u lice): Nevaljalče!

NOVAKOVIĆ

(uvrédjeno): Šta to znači?

PAVLE

Znači da si ti nevaljalec i nitkov!

NOVAKOVIĆ

Ja ne dozvoljevam da tako sa mnom govoriš!

PAVLE

Imaš pravo, i ja uvidjam da bi s tobom trebalo drugače govoriti ali ... uzdržavam se i progovorićemo već! Dajem ti reč da ćemo progovoriti!

NOVAKOVIĆ

(pošto se malo približio): Pa dobro, Pavle, govorićemo otvoreno o stvari.

PAVLE

Ako ti misliš da je to otvoren razgovor što ćeš mi učiniti priznanje , onda si varaš. Meni tvoje priznanje nije potrebno.

NOVAKOVIĆ

Ne priznanje, ali možda opravdanje.

PAVLE

Zar nevaljalstvo ima pravedanje?

NOVAKOVIĆ

Ti si nesumnivo u pravu, uvredjen si, ugroženo ti je samoljublje.

PAVLE

Čast!

NOVAKOVIĆ

Samoljublje!

PAVLE

Neka je dakle i samoljublje, ali otkud ti; otkud tebi pravo da mi ga razeraš?

NOVAKOVIĆ

Bože moj, Pavle, zar ti nisi kadar trezvenije da gledaš u život?

To je život, takav je život! Tako je to otkako je sveta i veka.

Ti si zauzet poslovinama, odleziš u ranu zoru na gradjevinu, ručeš s nogu, vraćaš se s večeri umoran, pa i t akav sav se posvećuješ knjizi i ne-kakvim naučnim radovima. Nisi kedar da posvetiš ženi ni nekoliko ljubaznih reči. Žena, međjutim, mlada, voli život, zahteva pažnju, usrdnost.

PAVLE

I to će sve postići razarajući brak, i to će sve postići sramnom saradnjom moga druga, prijatelja, ortaka u poslu.

NOVIKOVIĆ

Je ili ko drugi, to ne menja stvar. Ja sam slučajno imao dovoljno vremena; imao sam možda i načine da joj ukažem pažnju

PAVLE

I dovoljno podlosti da zaboraviš n a sve obzire.

NOVAKOVIĆ

Ne vidim zašto tebe to sve toliko uzb udjuje? Ime slučajeva sa

kojima čovek mora miriti u životu. Uporstvo u ovakvom slučaju je pravo divljaštvo....

PAVLE

(plane gnevom na ovaj cinizam, odjuri i otvara vrata, dohvati stolicu i zeme ih njome): Napolje! Napolje!

NOVAKOVIĆ .

(polazeći): Divljaštvo, zar ne?

PAVLE

Napolje!

NOVAKOVIĆ

(udaljava se).

XIV

PAVLE, MARIJA

PAVLE

(pošto se stiša od uzbuđenja, zvoni).

MARIJA (ulezi).

PAVLE

Merije, spremite rublje, odvojte ono plevo odelo i sve drugo
što je potrebno.

MARIJA

Hoće gospodin na put?

PAVLE

Da!

MARIJA

Na duži put?

PAVLE

(nervozno): Otkud ja to znam?

MARIJA

Pitam zbog kofera, oću li onaj veći ili?

~~MARIJA~~ PAVLE

Nemojte ni jedan, ne treba mi! Neću ni jednu maramicu da iznesem iz ove kuće... Ne treba mi!

MARIJA

Kako gospodin želi.

PAVLE

Ne treba mi ništa. Idite, zvaću vas!

MARIJA (odlazi).

XV

PAVLE , RINA

PAVLE

(jedan trenutak razmišljanja, zatim izvede iz džepa sve pokradena pisma, zgužva ih i baci sa odvratnošću na pod).

RINA

(dolazi i upućuje se pravo njemu; staje pred njim, ali bez hrebrosti i onoga ponosa koji je ranije imala): Ja bih htela,

Pavle, da se objasnim s tobom.

RINA

(dolazi i upućuje se pravo njemu; staje pred njim, ali bez hrabrosti i onoga ponosa koji je ranije imala): Ja bih htela, Pavle, da se objasnim s tobom.

PAVLE

Želim, ali je nemam za to dovoljno vremena; ja ovoga časa putujem

RINA

Kude?

PAVLE

U neodredjenom pravcu.

RINA

Na duže vreme?

PAVLE

To ne znam, ali bolje računati na duže, na vrlo dugo vreme.

RINA

(prestravljeno): Znači li to....?

PAVLE

(plezeći): To znači da ja putujem (Ode naglo, zalupivši vrat iza sebe i ne osvrćući se.)

RINA

(sagledav sad tek svu istinu cikne za njim):

Pavle! (Klone u stolicu kraj izlaznih vrata i zajecca.)

ZAVESA

PRVI ČIN

Ukusno nameštene soba Milena Novakovića

I

NOVAKOVIĆ , RIANA

NOVAKOVIĆ

(po svršenom jutarnjem čaju sedi za stolom malo smučeno, držeći jedn u srebrnu kašičicu u ruci i posmetrajući je).

RIANA

(sedi prema njemu u raskošnoj jutarnjoj haljini): Opet si nešto umoren, opet neki oblačak. (Ustaje, zadje mu za ledja i zagrlj ga. N ikakav oblačak; hoću da mi je sve vedro.

NOVAKOVIĆ

U srećnom braku uvek je vedro.

RIANA

No, a zar naš brak nije srećen! Imaš li da mi prebaciš što?

NOVAKOVIĆ

(brani se odlučno): Ali ne!

RINA

(ljubi ga): No, pa onda razvedri se.

NOVAKOVIĆ

Da, ali beznačajna sitnica.

RINA

Da čujem, hoću da čujem šta je?

NOVAKOVIĆ

~~Da, ali beznačajna~~ (pokazuje na kašičicu): Vidiš ovaj monogram.

Tvoje prezim e iz prvog braka. Već dve ipo godine kakao smo se uzeli, i ti se tragovi još vuku.

RINA

Ali, zaboga, Milene!

NOVAKOVIĆ

Pa da, priznajem i sam da je to sitnica, ali ipak, neprijetno je to svakoga jutro podsećati me na prvog muža.

RINA

(grleći ga slatko se smeje): Bože moj! Bože moj! Nikad mi nije ni ni na kraj pameti palo, uništa lakše... (Zvoni) Zbilje, nikad mi nije ni na pamet palo.

II

ANA? PREDJASNJI

ANA

(mlada lepuškasta devojka, udje).

RINA

(pokazuje n a sto): Skupite ovo. Slušajte, Ana, ubuduće nećete stavljati više ove srebrne kašičice. Daćete posrebrene iz mlog kredenca.

ANA

Da, znam!

RINA

(uzme jednu kašičicu) A posle, kad ode gospodin u kancelariju, uzećete ovu kašičicu i otići ćete... vi znate onu malu juvelirsku radnju preko puta Kasine, taj je juvelir radio za mene. Otići ćete, dakle, i zapitaćete ga: može li ovih dvanaest kašičica pretopiti i izraditi mi nove.

ANA

Molim! (Dotle je sve skupila na služevnik i ode.)

III

PREDJASNJI, bez ANE

RINA

Eto, je li tako?

NOVAKOVIĆ

(ljubi je): Kako si ti pažljiva i odlučna!

RINA

Nego! Zar da dozvolim jedna sitnice da mi muti sreću?

NOVAKOVIĆ

(ustajući grli je): Hvala ti, ti me prosto pretrpevaš dokazima o tvojoj ljubavi.

RINA

Ja to ne činim što hoću da te ubédim u svoju ljubav, već tako osećam, osećam da tako moram da činim.

NOVAKOVIĆ

(ljubi joj ruku): Zbogom, zlato moje!

RINA

B^ože moj, keko sam detinjasto! Ovoga časa pada mi na pamet keko

nisi primio državne službe pa po ceo dan
bi to divno bilo da se ~~kod kuće, pripadaš samo meni i je samo tebi. (Smeje se.)~~
da sediš kod kuće, pripadaš samo meni i je samo tebi. (Smeje se.)

Detinjasto, zar ne?

NOVAKOVIĆ

Pa ipek, godi mi ta tvoja detinjerija. Zbogom, dušice!

RINA

(grleći ga, prati ga do vrata): Još nešto. Odavde idi u kancelariju!

kako hoćeš, putuj ako hoćeš po sata donde, ali na podne, dođ mi

reč da ćeš na podne brzo, brzo doći kući.

NOVAKOVIĆ

Razume se! Razume se! (N a v retima se poljube i on ode).

RINA

(još uvek na vratima govori nepolje): Ana, ispratite gospodina!

IV

RINA; ANA

RINA

(ostaje na vratima još neko vreme pozdravljajući rukom, zatim ulazi).

ANA (dolazi).

RINA

Otišao gospodin?

ANA

Otišao.

RINA

Ana je odoh da se obučem, a vi se spremite za izlaz. Da, dobro se setih! Kad podjete do juvelira, svratite i u Poenkareovu ulicu do gospodje Slucki, pitajte je: dokle ću čekati taj negliže. Na-
delju dana obećava, recite joj: ljutim se!

ANA

Milim!

RINA (ode u levu sobu).

V

ANTA? ANA

ANTA

(sredovečen, mršav, ćelav. On upada usplahiren, osvrćući se za sobom kao da ga neko goni. Seda. na stolicu i neponudjen): Anaa čašu vode!

ANA

Molim! (Ode i malo zatim se vrati sa čašom vode.)

ANTA

(ispije neiskap): Hvala! Gde je gospodja?

ANA

Ona se oblači.

ANTA

Oblači? Zar je njoj u ovakvim trenucima do oblačenja?

ANA

Biće brzo gotova!

ANTA

Brzo! Brzo! Zenske se nikad ne oblače brzo. (Seti se.) Uostalom

recite mi, Ana, je li gospodje odjutros uzbudjena?

ANA

Kako uzbudjena?

ANEA

Pa znate valjda šta znači to uzbudjena žena; bili ste valjda i vi koji put u životu uzbudjeni?

ANA

Gospodja je sasvim kao obično raspoložena.

ANEA

Nije ona ništa čula što bi je uznemirilo?

ANA

Ne, koliko ja znam, ništa.

ANEA

Idite, zovite je, recite joj stvar je vrlo važna, ne mora baš sve dugeta zakopčati, Idite!

ANA (ode).

VI

ANTA, zatim RINA i ANA

ANTA

(nervozno se kreće u stolici i velikom džepnom maramom briše znoj sa čela i oko vrata).

RINA

(obučena, iznenadjena i uznemirena): Šta je, zaboga, da se nije desilo što?

ANTA

(Ani, koja je dopratila Rinu): Ans, još jednu čašu vode!

ANA (izadje)

ANTA

Nije, nije ništa!

RINA

Aku vu ste tako uzvudjeni?

ANITA

Rezume se da sam uzbudjen, bićete i vi uzbudjeni kad čujete.

RINA

Dekle, ipak se desilo nešto, govorite zaboga!

ANA

(donosi čašu vode)

RINA

(Abu): Udaljite se!

ANA (ode)

RINA

Govorite, govorite, da nije ko teško bolestan?

ANITA

Ta idite, molim vas, koje je u ovakvim prilikama do toga da bu
bolestan.

RINA

(prestravljena): Ili... ne daj bože, mrtev možda?

ANTA

Mrtav? Hm, mrtev! Dobro bi bilo, ali u tome i jeste stvar što nije mrtev.

RINA

Ali ko, zaboga, o kome govorite vi? Nemojte me mučiti?

ANTA

Pstite li vi od srca?

RINA

Da!

ANTA

E, pa eto, vidite, zato i moram stvar da vam saopštim pažljivo

izdaleka.

RINA

Dobro! Samo govorite već jednom.

ANTA

Hoću, ali kažem vam, samo šezljivo. Sedite, molim vas.

RINA (sedne)

ANTA

(kad ona sedne): Čaša vode evo je ovde!

RINA

(nestrpljivo, uznemireno): Govorite, govorite!

ANTA

Recite mi, dekle, sećate li se vi svoga devojštva?

RINA

Kakvo je to pitanje?

ANTA

Rekao sam vam, moramo izdaleka poći: dekle, sećate li se vi svoga devojštva?

RINA

Pa da, zaboga!

ANITA

Vi ste, razume se, pre no što ste postali žena, bili devojka?

RINA

Ali, gospodine.

ANITA

Znam, hoćete da kažete da se to samo po sebi razume, ali ja
hću samo da konstatuje, Dakle, vi ste udajom prestali biti
devojka?

RINA

(uvredjeno): Ali, gospodine, ako je to šala, vrlo je neukusna i
ja....

ANITA

Budite strpljivi, v eć prelazimo na samu stvar. Vi ste se udali,
lepo, a šta je zatim bilo?

RINA

Ostala sam udovica.

ANEA

E, tu sam ves, vidite, čekao. Taj vaš podatak nije tačan.

RINA

Kako nije tačan?

ANTA

Čujte, samo dozvolite, ja moram biti obazriv.

RINA

Ali šta je vama, gospodine Anto, odjutros: kakve su sve to
zagonetke, kakvi su to razgovori?

ANTA

Strpite se malo, molim vas. Odmah, ćemo celu stvar izvesti na
čisto. Da vidimo najpre na osnovu čega vi tvrdite da ste udovica?
Vaš muž jednog dana nelutio se na vas, napustio je kuću, rekao da
ide ne zna gde i ne zna kad će se vratiti. Takav ste iskež deli

pred istražnim organom.

RINA

Da, tako je!

ANTA

I on je otišao, upravo nestao je . Sutradan nađeno je kraj

Dunava njegovo odelo, u kaputu su nađeni njegovi dokumenti, čak

i lična legitimacija i stvar je bila jasna. Leš je tek posle šest

nedelje nađen daleko niz Dunav, razume se deformisan, ali je

utvrđeno da je šest nedelje u vodi, tačno toliko koliko je proš

od nestanka vašega muža, zatim inicijali na košulji bili su

inicijali vašega muža i mis smo ga svečano sahranili. Vi ste

išli za sandukom, a i ja sam bio na pogrebu.

RINA

(nestrpljivo): Alim zbogom, što mi pričate te stvari već hiljad

puta pričane i prepričavane? Dovde mi je došlo; ne želim ni da

mislim na sve to.

ANTA

Dobro, predjimo dakle preko toga! Ali ima jednostvar preko koje ne možemo preći, a to je: šta ste vi uredili kada ste ostal i udovica?

RINA

Udala sam se.

ANTA

Eh, to je ono, vidite, što ste pogrešili; niste se trebali udavati

RINA

To je moja stvar, gospodine, i ne dozvoljevam nikome da ulazi u ocenu...

ANTA

Pa ipak, pogrešili ste. Eto baš znam jedan slučaj sa nekom

Sevetom Tomić. To je jedna ~~juna~~ čestita žena. Radi tako po kućama

i izdržava se.

RINA

Ali, gospodine, ostavite se vi Savete Tomić; kakva vam je sad Save
ta pala na pemet? Upadnete u kuću kao smušen, govorite tajanstve-
no i u zagonetkama, nervirate me, uzbudjujete i sad - nekakva
Saveta.

ANPA

Nije to, zaboga, nekakva Savet, već je to autentična Saveta i,
kad budete saslušali, vi ćete se u to uveriti.

RINA

(sedne rezignirano): Dekle, govorite!

ANPA

Ta Saveta Tomić izgubila je muža u ratu. Poginuo je i sahranili
ga tamo na frontu. Ona je dobila i zvanično izvešće da je
poginuo i prema tome bila je udovica. Kao takva, dakle kao
autentična udovica, ona se preuda za nekog konduktera. Dolj je

bila sama, mučila se pa htela žene da zbrine sebe. I lepo je živela i sa ovim mužem i živela bi verovatno još i dalje, ali, jednog dana posle tri godine, vrati se njen muž živ iz ropstva.

RINA

(pretrne, skoči igleda ga pravo u oči).

ANPA

I razume se, drugi brak je odmah pao, jer Savet nije bila udovica kada se udela za drugog muža. I ona morala da se vrati prvom mužu.

RINA

(uzbudjena blede): Gospodine, da li vas ja razumem?

ANPA

Uzмите malo vode, uzмите, uzмите!

RINA

(pokoravajući se, nesvesno srkne vodu).

ANEA

Sedite!

RINA

(bacajući se u fotelju, očajno krši ruke): Govorite, tako vam
jedinoga boga, govorite!

ANEA

Video sam ga!

RINA

(cikne prestrašeno): Koga?

ANEA

Njega!

RINA

(očajno): Koga, zaboga?

ANEA

Vašega prvog muža.

RINA

Ovo je užasno, ovo je mučenje na koje me stavljate! Zašto, zašto ste došli da me mučite; ko vas je poslao? Šta je to što vi govorite: ko vam je takvu ludost ulio u glavu; šta hoćete vi, govorite, šta hoćete?

ANITA

Ja sam ga video.

RINA

Poznajete li vi njega?

~~RXXXX~~ ANITA

Kako da ga ne poznajem; ostao sam mu dužen 10.000 dinara, bog da ga prosti!

RINA

(~~da~~ u najvećem uzбудjenju): To je ... to je nemoguće... to vaš bolesni mozak... to je... Gospode vože, ja ću da poludim!

ANTA

Nemojte! To ne smete ovoga časa.

RINA

Ne, to nije istina: recite da nije istina, recite, recite! Ili ako bi bilo istina, ja ne znam, ne umem da mislim.

ANTA

A šta bi tek bilo da nisam ovako pažljivo i izdaleka seoptio?

RINA

(dočese nervozno telefon): Alo, alo! Gospodin Novaković? Kako, još nije došao u kancelariju? Vidite, molim vas, to je nemoguće! Nije! (Ostavi slušalicu.) Oh, bože!

ANTA

Što njega uznemiravate?

RINA

Da s kim ću se savetovati ako ne s mužem?

ANTA

Pa jest, pravo imate!

RINA

(opet prilazi telefonu, ali ne markira još brojeve): Slušajte, nemojte mi dozvoliti da previm uzbunu; ako je to šala ili ako ste prevideli....

ANTA

Ali ko bi se time šalio! Mislite valjda meni je prijatno što sam ga video. A video sam ga, nisam ga prevideo. Ristić trgovac stajao baš pred svojom radnjom i užasno se iznenadio kad ga je video. Čovek je prosto prebledeo. Pokojnik mu je prišao, rukovali su se i dugo su razgovarali na vratima radnje. Kad se rastali, ja sam prišao gazda-Ristiću, i pitao sam ga: Je l'te, molim vas, koji je to gospodin koji je sada sa vama razgovarao? "To je čovek", veli mi gazda Ristić, "kome si bio na pogrebu; to je inženjer

Marić i sad mi objašnjava kako se sve to moglo desiti". Eto, tako mi je kazao gazda Ristić koji je lično s njim razgovarao.

RINA

Alo! Alo! Gospodin Novaković? Kako, još nije došao u kancelariju?

(Nervozno ostavlja slušalicu.) To je užasno! To je nemoguće! Ja ću

vas lepo moliti, rodjače, da odete lično, to nije daleko, Mini-

starstvo građevina, da odete, znate: on već mora biti tamo,

zadržao se možda u kojoj drugoj kancelariji, ali je bezsumnje

tamo. Nedjite ga pošto-poto i recite mu neka sve ostavi, sve, i

nekažuri kući.

ANEA

Te doći će on u kancelariju, doći će za koji čas... Budite strpljivi.

RINA

Ne, ne nemogu biti strpljiva, ja ne mogu da izdržim ovo, ne mogu da izdržim, idite, idite, molim vas!

ANTA

(ustaje) Dobro! Da podjem!

RINA

Dodjite vi sa njim.

ANATA

Da, da, to se razume. (Ode).

VII

ANA, RINA

RINA (zvoni).

ANA

Molim!

RINA

(rasejeno) Ovej... šta sam ono htela, ne znam... zaborevila sam

... Kad se setim zveću vas.

ANA

Molim! (Ode).

VIII

MILE, RINA

MILE

(dendi, nepudroven i nalickan, prilazi joj, grli je i ljubi):

Šta mi rudi moja Bubika?

RINA

(padne mu glavom na rame): Ah, Mile, ja sam tako nesrećan, tako nesrećna.

MILE

Ali zašto, grlice moja?

RINA

N ećeš verovati kad ti kažem... I ja još ne verujem, neću da verujem, ne mogu da verujem. To bi bilo užasno!

MILE

Ali šta je, zaboga? Ti si tako uzbudjena.

RINA

RINA

Štver je tako neobična, tako fantastična, da je ne umem da da se priberem, ne umem da mislim.

MILE

(miluje joj ruku): Dakle, reci mi, šta je?

RINA

Zamisli, moj prvi muž, muž koji je izvršio samoubistvo devljenjem pojavio se, živ je.

MILE

(iznenadjeno): Kako, kako? Živ? Koješta, to je nemoguće; ti, draga moja, imaš malu groznicu; eto, imaš i temperaturu, to se tebi pričinjava u mašti, u groznici.

RINA

Znala sam da nećeš verovati. Da, da, nije za verovanje, pa ipak... možeš misliti koliko je to mene uzbudilo.

MILE

Umiri se, Bubi, to ne može biti istina.

RINA

Istina je, o, istina je; nešto mi kaže da je istina; ne znam
šta, ali nešto mi kaže.

MILE

Ali zaboga, njegov je leš nadjen, utvrđen je identitet....

RINA

Bilo ih je tada koji su sumnjali i tvrdili da sve što je nadjeno
nije još dovoljan dokaz, ali tri godine nije se javljao; to je
bio najveći dokaz.

MILE

Ti bi odista bi u teškom položaju kad bi sve to bilo istina.

RINA

Morala bih mu se vratiti; zamisli, morala bih mu se vratiti. Ja
sam tek u ovome novom životu poznala šta znači to sreća u braku

i sad zar da se vratim u bračno ropstvo? Izgubila bih i tebe

Mile! (Padne mu u zagrljaj i jeca.)

MILE

Budi hrabra, Bubi. Neći će se valjda izlez iz svega toga, treba se posavetovati s kim!

RINA

Posavetovati. S kim ću se vraga posavetovati kad evo pola sata zvonim i tražim svoga muža, a njega nema u kancelariji; otišao je bog te pita kada, a još nije stigao.

MILE

(glede u sat na ruci): Pre deset neće ni stići u kancelariju.

RINA

Tvrdiš kao da pouzdano znaš?

MILE .

Znam kao i ti što znaš. On u ovo doba, pred odleza u kancelariju uvek svreti kod Lidočke na kafu. To tako biva svakoga dana sve

otkako se Lidočka vratila iz Berlina.

RINA

(ra vnodušno): Bavi li se tamo dugo?

MILE

Dok ne posrče kafu, do deset otprilike.

RINA

Ko će to da sačeka, je moram što pre s njim govoriti.

MILE

Madam Salev, susedke Lidočkina, na istom je spratu, ima telefon;

eko želiš?

RINA

Ah, to ne, ne bih želela uznemiravati ga. Ne sme on ni slutiti da

je znam. U tome i leži harmonijasnog braka, što jedno drugo ne

uznemiravamo.

MILE

~~Madam Salev, susedke Lidočkina, na istom je spratu, ima telefon;~~

MILE

Onda ti ne ostaje ništa drugo do strpljenje.

RINA

Strpljenje! Kao da je to tako lako biti strpljiv.

MILE

Najbolje; nemoj misliti na to. Evo ja ću ti skrenuti misli na druge stvari. Draga moja golubice, ostao sam sasvim bez troška, mršav sam kao zimski komarac. Kroz dva-tri dana imam neke primanja, ali dotle bi li mi mogle pozajmiti tako oko 2000 dinara.

RINA

(vadi iz kesice i daje mu): Ti si tako često u novčanim neprilikama.

MILE

Šta ću, šta mogu, otimam se koliko mogu, ali život je tako komplikovan!

IX

ANTA, PREDJASNJI

ANTA

(ulazi): Nema ga, eto ti, nema ga!

RINA

(Milu): Dakle, kao što vam rekoh, gospodine, moj muž, i ako bi došao, ne bi vas mogao primiti; ima izvesnih briga. Uostalom, najbolje će biti da ga po vašem poslu potražite u kancelariji, on nerado prima kod kuće.

MILE

(ljubi joj ruku): Tako ću učiniti, gospodjo. Izvinite! Zbogom!
(ode).

X

RINA? ANTA

RINA

(pošto mu je krišom dobacile poljubac, obraća se Anti, kada Mile ode): Ja ne znam zašto postoje kancelarije kad molio i

kod kuće uznemiravaju činovnike. Dakle, nema' ga?

ANITA

Nije tamo.

RINA

Pa ipak on je tamo!

ANITA

Sad idem otud.

RINA

(uzima slušalicu i traži broj): Alo, alo! Ti si, Milane, je li,

ti si? (Anti). Eto!

RINA

Jesi li čuo što? Nisi ništa čuo? Pohitej odmah kući! Molim te!

Pohitej, stvar je vrlo hitna i vrlo ozbiljna; ja ću izludeti

očekujući te... Požuri, molim te! (Ostavlja slušalicu) Evo ga ide!

XI

SPASOJE, PREDJASNJI

SPASOJE

(novopečeni bogataš): Dober dan želim! (Ljuži ruku Rini) Izvinite, kucao sam dva puta. Ne želim da vas uznemiravam, svrstio sam samo da vas umolim; moja bi kćerka htela da pogleda po radnjama štofove za venčanu haljino, jer, znate već, venčani dan se približava. A ona to ne bi htela bez vas.

RINA

(nestrpljivo): Da, samo sada ne; danas ne; imam preča posla, zajedničkih briga koje se tiču i vas.

SPASOJE

Mene?

RINA

Vi niste ništa čuli?

SPASOJE

Ne znam šta bih imao čuti?

RINA

(Anti) Kako to, gospodin-Anto, niko sem ves niue čuo?

AN TA

Ja nisam čuo, ja sam video.

SPASOJE

Šta si kog djavola video?

ANTA

Reći ću ti. Pitaš li od srca?

SPASOJE

Da, nešto malo.

ANTA

(zvoni) Razume se, to ti i pripada u tim godinama.

XII

ANA, ANTA

ANA

(dolazi): Molim!

ANTA

Ana, donesite čašu vode.

ANA

Molim! (Ode).

XIII

RINA, SPASOJE, PREDJASNJI

ANTA

(Spasoju) ~~Gospodin je~~ Sedi, milim te, jer stvar moram da ti
saopštim pažljivo i izdaleka.

RINA

Te ostavite se, molim vas, te vaše pažljivosti. (Spasoju.)

Gospodin je beskrajan. Reći ću vam ja: čovek o kome svi znamo da
je umro, da je pokojnik, čovek kojega smo sahranili, živ je.

SPASOJE

(posrne i drekne): Ko to, ako boga znate?

ANTA

AN TA

Onaj čiju si kuću na Terezijama i sve ostalo imanje ti nasledio.

SPASOJE

Ta idite, molim vas; ludost, kao da smo deca.... koješta.... otkud

to može biti?

RINA

I ja ne mogu da verujem.

SPASOJE

Ko bi još tako što verovao i ko je, molim vas, takvu glupost

mogao izmisliti?

RINA

Meni je naš rodjak, gospodin Anta, doneo vest.

SPASOJE

Ti?

ANTA

Ja.

SPASOJE

Šta ti piješ ovako izjutra?

ANTA

N e pijem ništa, a li bih mogao sad ispiti ceo motor benzina, i
ne bi ništa bilo.

SPASOJE

Reci mi, molim te, kako si mogao na takvu glupu misao doći?

ANTA

Video sam ga, video sam ga svojim rođenim očima.

SPASOJE

Amo Koga?

ANTA

Pavla Marića.
Pokojnoga ~~koji je bio naslednik~~

SPASOJE

Amo, koga Pavla Marića?

ANTA

Onoga čiji si ti naslednik.

SPASOJE

Amo, ostavi se ti toga nasledstva, već reci ti meni... Uostalom, nj
nema šta da mi kažeš, nemam šta da te pitam. Reći ćeš mi glupost
koje ~~ne~~ je nemoguća. Razumem i još kad bi rekao: "čuo sam", o
prema bih te ja i za to kaznio za pronošanje lažnih glasova, ali
reći: "video sam", reći "video sam", to je prosto zločin.

AN TA

(uporno) Video sam ga!

SPASOJE

(nervozno) Opet on!

RINA

Možete misliti kako jete meni bilo kad mi je gospodin saopštio.

SPASOJE

U, 'ajde da si kazao, na primer: ugasilo se sunce, lepo, primam;
što svetli mora se jednoga dana ugasiti. Primam! Da si ka zao,
na primer, tutor te i te crkve progutao je toranj crkveni; lepo,

i to primam. Ime tutora koji gutaju crkvene prihode, a kad im se proširi stomak, oni su kadri, razume se, da progutaju i toranj i svih pet zvona. Lepo, primam i to! Primam da je Dunav promenio tok i sad teče uzvodno; primam da je vlada rešila da izvrši slobodne izbore; sva čuda na svetu primam, razumeš li, sva čuda, ali da si video čoveka koga smo mi pre tri godine sahranili, e to ne mogu da primim! I da te pita čovek zašto si potrčao to gospodji da saopštiš? (Rini.) Mogu već misliti kako vam je bilo kad ste čuli.

ANTA

A možeš misliti kako je tek meni bilo kad sam ga video.

SPASOJE

Čujete li ga, on to, pa to.

ANTA

Verujte, kad sam ga video, a meni se presekoše noge pa ne umem skoro da koračam. I odjedanput me svega obli znoj, pa onda, kao da mi je neko tako oznojenom spustio krišku leda u košulju,

poduhvati me jeza u ledjima i počnem da dršćem.

SPASOJE

Ne znam šta imaš ti kog djevole da dršćeš?

ANTA

Kako šta, a onih 10.000 dinara?

SPASOJE

Pa ti si se na sudu zakleo da si mu vratio tu sumu.

ANTA

Zakleo sam se, ne kažem da se nisem zakleo, ali on tada nije bio živ, a sad je živ.

SPASOJE

Dakle, to tebe žulji?

ANTA

Pa to, dabome!

SPASOJE

Čekaj, molim te, sad ću ti reći. (Vadi iz džepa jednu knjižicu

i prelistava je.) Ovo je krivični zakonik, ja tu knjigu uvek nosim
sobom kao ručnu knjigu. Vrlo je korisna, čovek se mnogo čemu nauči
iz nje. To su tako reći uputstva za život. (Našao je stranu.) A evo:
144 krivokletstvo. (Čita u sebi.) Dakle, godina dana robije i godina
dana gubitka građanske časti. Može i više, ali na jednu godinu
možeš onako sigurno da računaš.

ANTA

Ko to?

SPASOJE

Pa ti!

ANTA

Zašto ja?

SPASOJE

Pa za krivokletstvo.

ANTA

Ama, kako ti to meni: robija? I to odmeravaš kao kilu šljiva ili
luka. Robija, taman posla!

SPASOJE

I gubitak građanske časti.

ANTA

To već i ne marim, može se lepo živeti i bez građanske časti. Ali robija, gospodine, to je već nešto drugo. I ono što me buni to je: otkud ti, zašto ti to meni odmeravaš?

SPASOJE

Uostalom, ja bih čak i trebalo da budem taj koji te tuži, jer ti si u stvari meni zajeo tih 10.000 dinara.

ANTA

Gle sad!

SPASOJE

Meni, da! Kad je kreditor izvršio samoubistvo, obrazovana je masa i ti si dugovao masi, a ta masa pripala je meni u nasledstvo kao najbližem srodniku.

ANTA

A, sad razumem što si se ti tako obradovao kad si čuo malopre

da je Pavle Marić živ. Pa da, ko bi se obradovao ako ne bi ti kao najbliži rođak?

RINA

(nervira se njihovim razgovorom): Ali zaboga, vi govorite o svemu, samo ne o onome što je u ovom trenutku najvažnije.

ANTA

Pa da, gospodin meni: robija. Tako tek: robija, kao da drugog zanimanju životu nema, nego robija. I zašto ne bi gospodin zavirio malo u ta svoja uputstva za život da i sebi odmeri koju godinu?

SPASOJE

Ja nisam nikome zajeo 10.000 dinara.

AN TA

Pa nisi, dabome! To je sitnica za tebe, nećeš valjda da se prlješ za takve tričarije. Ali trospratna kuća na Terazijama, veliki plac kod železničke stanice i dva dućana u Kralje Petra ulici, to je već nešto.

SPASOJE

Pa šta hoćeš tim da kažeš?

ANTA

Tri krivokletstva, sedam lažnih uverenja, četiri advokata i nasle-
dstvo. Pogledaj ti u ta tvoja uputstva, pa vidi šta tamo piše za
takve slučajeve?

SPASOJE

(cepti od uzbuđenja i sune na njega sa stegnutim pesnicama kao da
bi toge časa da ga smrvi, uzdrži se i prilazi mu): To si sad
rekao i nikad više!

XIV

NOVAKOVIĆ, PREDJASNJI

NOVAKOVIĆ

(ulazi uzbuđen): Zaboga, zaboga!

RINA

(pohite mu u susret): Ti znaš?

NOVAKOVIĆ

Sad na putu, sreo sam se sa gospodinom Tadićem i on mi kaŹ: video ga je, razgovarao s njim. Nisam dotle ni sanjao zašto me zoveš.

ANTA

I ja sam ga video!

NOVAKOVIĆ

Baš video?

ANTA

Oveko kao što vas gledam.

SPASOJE

Pa to znači, gospodo, ne može čovek ni u smrt verovati? I smrt se prolegala. (Vadi iz džepa.) Molim vas, je li ovo posmrten lista ili nije?

ANTA

Parcela 17, grob 39.

SPASOJE

SPASOJE

Je li' lepo i pošteno sedeo tamo t'ri godine, je li? Pa otkud sad najedanput živ? I zar to može tako da bude? Zar to može kako ko hoće? Ja mislim da u uredjenim zapadnim državama mora postojati o tome kakav zakon i po tom zakonu: ko je mrtav, taj je mrtav. Kod nas međjutim... (Sadis.)

ANTA

Ne može država nikoga naterati da bude mrtav.

SPASOJE

Pa to znači, ja nisam siguran da se jednoga dana ne pojavi i moja pokojna žena, koja je umrla pre jedanaest godina. I dodje lepo, je li, pa: "Dobar dan", a ja njoj: "Dobar da, izvolite!"

NOVAKOVIĆ

Nije ovde pitanje šta može da bude a šta ne može, nego: on je tu!

SPASOJE

Ali kako? Odakle? Je li ustao iz groba!! Je li vaskrsao? Je li pobegao; s čega je pao: s drveta, s Meseca ili sa Marsa?

NOVAKOVIĆ

Kažu da je doputovao.

SPASOJE

Šta ima da doputuje od groblja dovde i kojim to vozom? Gospode bože, ja ne umem da mislim; to mi se prvi put u životu dešava da ne umem da mislim. (Sedne.)

RINA

(Milenu): Zar ništa bliže nisi saznao?

NOVAKOVIĆ

Da, saznao sam, vele nije bio mrtav.

SPASOJE

Pa da, on će sada to da poriče.

NOVAKOVIĆ

Odseo je u "Ekscelzioru". Eto, to je sve što sam saznao. (Seti se.)

Ah, da, još nešto. Raspitivao se kod Radića i o tome gde je stanuj -em, veli posetiće me.

AN TA

Vas?

NOVAKOVIĆ

Mene, ili ... moju ženu, možda.

RINA

(prestrašena): Mene? Zašto mene?

ANTA

Pa vi ste mu ponejpreči.

RINA

Ja?

ANTA

Pa da, jer vi ste u stvari njegova žena.

RINA

(pritrči i zgrabi čvrsto muže): Milane, je l' istina što taj

gospodin govori?

NOVAKOVIĆ

(zbuni se): Ja ne znam.(Anti). Na osnovu čega vi to tako govorite?

ANTA

Na osnovu Saveta Tomić.

SPASOJE

Eto ti ga sad, kakva ti je sad ta Saveta Tomić?

ANTA

To je ona što se udala misleći da je udovica, a kad se vratio prvi muž, nju sud, po potrebi službe, bez putnih i selidbenih troškove premestio iz drugoga u prvi brak.

RINA

(grleći Milana): Je li to moguće?

ANTA

Kažu, tako je po zakonu.

NOVAKOVIĆ

(hteo bi da uteši Rinu): Ja ne verujem da bi jedan zakon mogao služiti nasilju, jer to bi bilo nasilje.

RINA

(grleći Milana): Ja neću da se rastanemo!

NOVAKOVIĆ

Budi mirna, Rina! Ne postoji zakon koji ruši srećen brakove.

SPASOJE

(razmišljao je i slušajući njihov razgovor): Sve što vi govorite, sve je to sporedno, sasvim sporedno. Ovde je glavno i osnovno pitanje: kako može jedan čovek koga smo mi pre tri godine pošteno i srdačno sahranili, kako može taj i na osnovu čega....?

LJUBOMIR PROTIĆ ,PREDJASNJI

LJUBOMIR

(donesi nekoliko brojeva raznih novina. On je bled i vrlo zbunjen):

Šta je ovo; šta je ovo, zaboga?! (Seti se.), Pardon, gospodjo! (Pri-

lazi Rini i ljubi joj ruku. (Obraća se ostalima.) Šta je ovo?

RINA

Šta je rdjevo?

ANTA

(zvoni): Patite li od srca?

ANA (ulazi)

ANTA

(Ani): Čašu vode!

ANA (odlazi)

LJUBOMIR

(Umoran i klonuo sede u fotelju): Ništa, ništa, bolje mi je, ništa. Šta je ovo, šta je ovo, zaboga?

NOVAKOVIĆ

Ko vam je rekao?

LJUBOMIR

Ko? (pruža mu listove.) Eto, pune su novine.

SVI (dreknu)

Novine? (Razgrabe mu i svako otvara po jedan broj.)

ANTA

ANTA

(čita): "A kad dodje sudjeni dan smrti, mrtvi će se dići iz groboova".

NOVAKOVIĆ

(čita): "U parceli 17 grobnica 39 otvorila se i mrtvac se digao".

LJUBOMIR

(čita) "Mrtvi ustaju, mrtvi govore".

ANA(donela je čašu vode).

LJUBOMIR (ispio jevodu).

SPASOJE

Ne nalazim da je stvar tako interesantna da bi joj novine morale toliku pažnju ukazati.

LJUBOMIR

Možete misliti kako mi je bilo kad sam na ulici saznao poražavajuću vest. Do tog časa nisam ni pojma imao. Čekajući na tramvajskoj stanici otvorio sam novine i privukao mi je pažnju upadljivi naslov

"Mrtvi ustaju, mrtvi govore!" Pročitah prve redove i ne jedan mah
me obli znoj!

RINA

Isto tako i mene.

LJUBOMIR

Obli m e znoj po čelu, a ruke počese da se hlade, zamagli mi se
pred očima i ja se naslonih na zid.

SPASOJE

(uzima ga pod ruku i odvodi nestrano. Poverljivo): Ne razumem
ja, zete, što tebe ta stvar toliko uzbudjuje? Razumem sve ostale,
ali tebe...? Šta si ti mogao imati sa pokojnim Marićem?

LJUBOMIR

(nervozan, uzbudjen još uvek): Ne možemo sada o tome govoriti.

SPASOJE

To mora da je neka pozamašna suma?

LJUBOMIR

Da, tako nešto!

NOVAKOVIĆ

(uvek zadubljen u novine): E, pa evo i tačnog opisa kako se sve to desilo. Čitav intervju.

SVI

(pribijaju se ~~xx~~ oko Novaković): Čitajte, čitajte!...

LJUBOMIR

(odvojio se, sada potišteno, ali ipak prati tok čitanja).

NOVAKOVIĆ

(čita): "Na pitanje našeg saradnika, je li to sve bilo prethodno smišljeno i po izvesnom planu izvedeno, gospodin Marić je odlučno odbio da je tu bilo ma kakve namrere. On ovako objašnjava događaj: "Desio mi se sudbonosni događaj; žena mi je učinila grubu nepravdu i to mi je nanelo težak bol. Jer, ma i razočaran, ja sam tu ženu i trenutku kada sam zbog nje patio...."

RINA

Molim t e, predji preko tih banalnosti.

NOVAKOVIĆ

(čita): "Bio sam neobično uzbudjen, nisam znao šta ću da radim toga trenutak".

ANTA

(Rini) O Pati li on od srca?

SPASOJE:

Ans, ne prekidajte ! Čitajte, molim vas!

NOVAKOVIĆ

(ČITA): "Kada sam hteo da donesem odluku, uplašio sam se od sebe.

Uvideo sam da bih se docnije kajao. Tada mi padena pamet da se udeljim, da pobegnem, da se usamim i pribierem i tad tek donesem odluku šta

ću i kako ću. Rešio sam se da otputujem ne kazujući nikome kuda.

Uostalom, ja i sam tada nisam znao, pošao sam na put ma gde. Kada

mi je konduker tražio kartu, ja je nisam imao; kad me je pitao, ja

nisam znao dokle ću putovati. Najzad se odlučim za Beč, tamo će

mi biti najprijetnije, jer poznajem Beč".

ANTA

Sasvim. I da se posle dva-tri dana vratio, sve bi bilo u redu.

SPASOJE

Ali, ne prekidajte, zaboga!... (Novakoviću). Molim vas, čitajte dalje!

NOVAKOVIĆ

(čita): "U Beču sam odseo u jednom hotelu u blizini univerziteta i dva-tri dana sam sedeo usamljen, obuzet svojom brigom. Četvrtog dana sišao sam u Kertner ne bih li u onim kafenama gde uvraćaju naši mogao da se vidim s kim. Nisam nikoga našao, ali su o zidu visili beogradski dnevni listovi. Uzmem najnoviji broj jednog lista, otvorim i iznenadim se kad opazim svoju sliku. Već iz samih naslova saznam da sam izvršio samoubistvo davljenjem u Dunavu i pročitam puno detalja o svome samoubistvu. Najpre sam se smejavao, a zatim mi mi pade na pamet: Gle, pa ovo bi mogao biti najsrećniji izlaz iz situacije. Važiti kao mrtav, a biti živ".

SPASOJE

On to smatra kao naj srećniji izlaz iz situacije. Hvala mu lepo!

ANPA

Pa on to sa svoga gledišta.

SPASOJE

Sa svoga, da bome! Ali imamo i mi svoje gledište. (Novakoviću).

Čitajte, molim vas, dalje!

NOVAKOVIĆ

(čita dalje): "Odlučih se dakle na to, i, kako je Beč nezgodno mesto

jer svakoga trenutke može čovek sresti poženike, prvim vozom

krenem u Nemačku, u Hamburg i, u okolini Hamburga, u jednoj

fabriki, srećno nedjem zaposlenje, gde provedem pune tri godine

neoprežen, jer se nigde van toga predgradjja nisam kretao".

SPASOJE

I da ga pita čovek što je napuštao tako srećno zaposlenje, što nije

ostao tamo pa mir bog.

ANTA

Možda je čovek hteo da obidje svoje imanje?

SPASOJE

Možda! A možda i da naplati svoja potraživanja koja nisu naplaćena.

RINA

(nervozno): Ja ne mogu, ja ne mogu nikako da se priberem ni da se umirim.

SPASOJE

Pa dobro, koga smo mi sahranili?

NOVAKOVIĆ

Odgovora on i na to pitanje.

SPASOJE

Šta kaže, boga vam?

NOVAKOVIĆ

(čita): "Na pitanje našeg saradnika koj je onda mogao biti davlje-

nik na kome je bilo njegovo odelo, pri kome su bili njegovi dokume-
nti, gospodin Marić veli: "Mislím da će to biti moj bivši

nadzornik na gradjevini, ruski emigrant Aljoša!

SPASOJE

Aljoša?

NOVAKOVIĆ

(nastavlja čitanje): "Toga dana kad ću ja poći naput, Aljoša mi je izjavio da ima samoubilačke namere, rekao mi je čak izrikom da se u Dunav vaciti. On je na sebi imao moje iznošeno odelo, on je pri sebi imao moje dokumenta. Samo je on mogao biti taj samoubica".

SPASOJE

Aljoša?

ANTA

I ti si Aljoša položio venec na grob?

LJUBOMIR

(očajan): Sad , dakle, znamo sve. Kao što vidite, situacija je

očajna.

SPASOJE

Dabome da je očajna!

LJUBOMIR

"i ovoga trenutak, u ovoj uzbudjenosti, nismo ni kadri dogledati sve posledice.

ANTA

Nismo, dabome! (Novakoviću.) Eto, na primer, vi bi ostali bez braka.

RINA

(zagrli čvrsto Milana): Ah, to ne, samo to ne!

ANTA

(Spasoju): Pa zatim, ti bi ostao bez imanja.

SPASOJE

A zatim ti bi otišao na godinu dana robije.

ANTA

Opet! Kazao sam ti da sam na tu reč osetljiv.

SPASOJE

Hteo sam, znaš, samo da izložim sve posledice. Ali ima jedna koja je teža od svih. Eto je gospodin Djurić. Šta će tek reći na sve

to gospodin Djurić?

NOVAKOVIĆ

No!

SPASOJE

Čovek koji je uložio sve svojeiskustvo, sav svoj ugled i veze u ogromno preduzeće u koje smo mi uložili kapital i znanje, šta će tek reći? Jer, ako bi se primilo takvo stanje, to jest, ako bi se priznalo da je Marić živ, celo bi se naše preduzeće iz temelje srušilo.

ANTA

To jejoš najmanje!

SPASOJE

Najmanje? Kako najmanje? Jesi li ti čuo koji put za veliku finansijsko-tehničku grupu "Ilirija a. d. "?

ANTA

Da, čuo sam, znam!

SPASOJE

To je, gospodine, grupa koja traži od države koncesiju za isušivanje svih močvarai, podvodnih terena, jezera i uopšte svih vodenih taloga u našoj kraljevini. To je jedan ogroman dvanaestogodišnji posao koji predviđa i ogromne tehničke objekte: najmanje deset velikih gvozdenih mostova, oko stotinu betosnkih mostova i veliki broj tunela i propusta. Ogromno nešto, razumeš li!

ANTA

N e vidim samo kakve to veze ima?

SPASOJE

Kakve veze? Svi smo tu uneli što smi imali. Gospodin Novaković je, na razne takse i prethodne troškove, na iztadu planova i druge stvari, uneo oko pola miliona dinara gotovog novca. Gospodin Protić, odnosno moj budući zet i sada verenik moje kćeri, izabran je za tehničkoga direktora celoga preduzeća. Da, gospodine, a to nije izabran zato što je moj zet, već kao stručnjak. Moj zet

je pre dve godine štampao svoje veliko naučno delo "Melioracija terizacije". To je delo napravilo ogromnu senzaciju. Na osnovu toga dela izabran je i za vanrednog profesora univerziteta, jer, gospodine, to nije delo samo obične naučne vrednosti, već je to jedna naučna revolucija u oblasti hidrotehnike po novim metodama rada koje su u njemu iznesene.

ANTA

(zadivljen): Kako ti to naučno govoriš?

SPASOJE

~~Niko~~ Učio sam, gospodine, sve sam je to naučio napamet da bih mogao o toj stvari govoriti.

PROTIĆ

(Spasóju): Ja vas, molim, oče, ne govorite više o tome; govorite o čem drugom.

SPASOJE

Hteo sam da mu objasnim.

ANTA

A kakveveze sve to ima sa tobom?

SPASOJE

Pre svega, ta velika tehničko-vinansijska konzorcija nema osnovnog kapitala- Sav kapital ~~ima~~ kome je zasnovana konzorcija, to je što joj je generalni direktor gospodin Djurić, brat ministrov.

ANTA

A Švarc i Rozendolf?

SPASOJE

Švarc i Rozendolf, to su obični trgovački agenti: jedan je agent neke fabrike automobilskih guma, a drugi fabrike češljeva i drugih celuloidnih proizvoda. Reći ćeš: zašto smo i njih uvukli u konzorciju kad su obični agenti? Zato, gospodine, što našoj državi, našim novčanim zavodima i našoj čaršiji, ne imponuje preduzeće u kome nije po jedan Švarc ili Rozendolf. I najzad, mi njih i ne smatramo kao obične agente. Mi smi ih proglašili za

predstavnik velikih inostranih kapitala. Uostalom, nama i ne treba kapital, jer mi ćemo koncesiju, kad je dobijemo, verovatno i prodati, ali ono što nam ~~je trebalo~~ treba to su prethodni troškovi i kaucija. Prethodne troškove podneo je gospodin Novaković, a kao kauciju ja sam dao svoju trospratnu kuću na Terazijama.

ANTA

Pa tu kuću dao si kao miraz uz kćer.

SPASOJE

Da, ali privremeno je založem za kauciju. Eto, razumeš'li sada situaciju? I zamisli sad, na sve to, pojavi se jedan mrtvac, proguta tu kauciju i proguta celo preduzeće "Iliriju". Može li se to dozvoliti, recite, može li se to dozvoliti?

NOVAKOVIĆ

(nervozno): Pa zato, zeboga, govorimo o tome, a ne o "Iliriji".

SPASOJE

O čemu?

R

RINA

O njemu, o pokojniku. On može svakoga časa naići; svakog trenutka kad se otvore vrata, ja zastrepim.

SPASOJE

(zbunjen, ali kao probira se): Pa.... neka dodje....

NOVAKOVIĆ

Da, ali pitanje je kako ćemo se ponašati prema njemu?

SPASOJE

Kako? To je tako prosta stvar. Mi ne možemo priznati da je on živ;

Ponašaćemo se, dakle, kao prema pokojniku.

ANEA

Kako to misliš: je l' da se prekrstimo kad ga vidimo?

SPASOJE

Ti možeš i da se prekrstiš, ali što se mene tiče, ja ću smatrati

da on ne postoji. Ako dodje, smatraću kao da nije došao; ako me

pozdravi, neću ga ni otpozdraviti; ne mogu se ja zdraviti sa mrtvacima. No, hvala lepo!

ANTA

A ako progovori?

SVI

SPASOJE

Neću mu odgovoriti.

NOVAKOVIĆ

RINA

Ja ću okrenuti glavu; ja ne želim da ga vidim.

ANA (oda).

SPASOJE

SPASOJE

A mislite valjda da ja želim.

(jedva se odvali): Da nema ne postoji.

NOVAKOVIĆ

SVI

Vi mislite, dakle, da je najbolje ignorisati ga, potpuno ignorisati

ga i ne govoriti. (Kakav je razgovor. Spasoje pokrsta ruku

SPASOJE

na trbuh i negleda se u kovanice. "Ina se sakrije iza ledja

Kao da ne postoji.

Novakovićevih; Probio se u jednu duboku fotelju, utonuo u nju i

SVI (odobravaju)

zaključio nji; Anta uzao naruku koraca da obriše nos; se kako ga

XVI

soba u naruku, ne diše ga.)

ANA, PREDJASNJI

ANA

ANA

(donosi vizitkardu i predaje Novskoviću).

SVI

(uznemireni su i gledaju se tupo medju sobom).

NOVAKOVIĆ

(prevrće kardu u ruci i razmišlja. Nažad odluči) N eka udje.

ANA (ode).

SPASOJE

(jedva se odvaži): Za mene ne postoji.

SVI

Ń i za nas. (Zauzimaju raznolike stavove. Spasoje prekrsti ruke na trbuh i zagleda se u tavanicu. Ana se sakrije iza ledja Novakovićevih; Protić seo u jednu duboku fotelju, utonuo u nju i zaklonio oči; Anta uzeo maramu korsem da obriše nos; ša kako ga zabo u maramu, ne diže ga.)

XVII

PAVLE, PREDJAŠNJI

PAVLE

(ulazi i pogleda po svima): Dober dan!

SVI

(niko mu ne odgovara, niko ne okreće glavu. Ostaју u stavu u kome su bili.)

PAVLE

(duža pauza, on ih posmetra i najzad ponavlja): Dober dan, želim!

SPASOJE

(ne osvrćući se, gledajući i dalje u tavanicu, savlađan prgevošću):

Čuli smo!

PAVLE

Mislio sam... očekivao sam...

SPASOJE

(zaborevlja se): Šta ste kog djavola očekivali; niste valjda

mislili da ćemo pasti u nesvest kad se pojavite?

PAVLE

To ne, dragi nasledniče, sli sam mislio predusrešćete me radošću
kojom se u porodici predusreće u takvim izuzetnim i neobičnim
slučajevima. Vratio sam se, zeboga, iz mrtvih.

SPASOJE

To je vaša stvar!

PAVLE

Ne samo moje već i moje porodice. Zar se žena, supruga, neće
obradovati povratku muža za kojega je mislila da je mrtav?

RINA

(buni se i krije iza Milane).

PAVLE

(Spasocju): Ili vi, na primer, kao najbliži rođak? Kažu, vi ste na
sudu dokazali da ste moj najbliži rođak, a vidim (vadi iz džepa
svoju posmrtnu listu) i na posmrtnoj listi prilikom mog pogreba
potpisali ste se kao uveljeni rođak. Tako blizak rođak kao

vi morao bi se obradovati.

SPASOJE

(zbunjeno): Morao bi: ne kažem d a ne b i morao, ali ne mogu ja dozvoiti da se vi igrate sa mojim osećanjima. Čas vam padne na pamet da umrete i ja treba da plačem; zatim vam padne na pamet da oživite i ja treba da se radujem. Pa vi to tako možete terati doveka i onda ne treba, jel' te, ja ništa drugo da radim nego čas da plačem čas da se smerem!

PAVLE

(pogleda oko sebe): Pa onda, i ove druge gospode. Moj drug i ortak ne primer.....?

NOVAKOVIĆ

Mi smo se, gospodine, rastali još za vašega života!

PAVLE

~~(pogleda oko sebe) i ništa drugo da radim nego čas da plačem čas da se smerem!~~

Da, da, ali gospodin Anta, rođak moje žene! Najzad, preskočimo njega.

ANTA

Sasvim, prskočimo mene!

PAVLE

Ali moj mladi prijatelj, gospodin Protić, prema kome sam ja imao toliko ljubavi i poverenja i kome sam ja...

PROTIĆ

(slomljen, prilazi mu): Ja vas molim, gospodine, dozvolite mi da o tome nasamo govorimo.

PAVLE

Molim! Želite li i vi, gospodine Anto, da nasamo govorimo?

ANTA

Rekli smo, mene ćete preskočiti.

PAVLE

A moja supruga možda?

RINA

(trgne se kao pod ubodom, preživljuje težak momenat i najzad promuklo šapće): Izvolite se obratiti mome suprugu!

NOVAKOVIĆ

Gospodine, vaša bivša žena preudala se legalno za mene i mi danes živimo u jednom srećnom braku. Ne vidim na osnovu čega vi toliko apostrofirate moju ženu i na osnovu čega joj se obraćate?

PAVLE

Na osnovu toga što sam živ.

SPASOJE

To treba, gospodine, dokazati! Ne može to tako; dodje mi ko i kaže ja sam živ! Istragom je utvrđeno da ste vi izvršili samoubistvo i prema tome vi ste mrtvi; vi s te pred zakonom mrtvi i vi ste za

sve nas mrtvi. Sahtanili smo vas, i to svečano. Ja sam sa gospodjom išao za sandukom, moj zet je držao govor, moja kćerka je šest nedelja nosila crninu, a ja sam vam položio venac na grobu; pa šta hoćete više; i šta bi vi mogli tražiti više?

PAVLE

Ja sam vam vrlo blagodaren na tolikoj pažnji!

SPASOJE

SPASOJE

Davali smo vam četrdesetodnevni i godišnji pomen.

PAVLE

Vrlo sam vam zahvalen.

SPASOJE

E, pa šta bi dakle još? Mi smo sa svoje strane učinili sve što smo mogli. Šta hoćete još?

PAVLE

Ništa ja neću; došao sam da vam blagodarim za sve pažnje kojim ste mi ukazali.

SPASOJE

Toga radi niste morali dolaziti.

PAVLE

Mislite, dakle, da mi nemamo o čemu više da razgovaramo?

SPASOJE

Ja ne vidim o čemu bi mogli razgovarati?

PAVLE

Zar vi ne vidite da se mojim dolaskom menja situacija? Da se upravo menja iz osnova ceo red stvari? O tome bi imali šta da progovorimo.

SPASOJE

Ja ne vidim da se menja situacija, e, najzad, ako vi nalezite da je izmenjena, ja ću vam dati prijateljski savet kako da se iz te izmenjene sitacije izvučete.

PAVLE

Da, to bi bio jedan izlaz iz situacije, ali ima još jedan, i ja sam se za ovaj drugi odlučio.

SPASOJE

A taj koji je ?

PAVLE

Da ostanem ovde, medju vama! (Opšti pokret i negodovanja.)

NOVAKOVIĆ

To nije medju nama, nego protiv nas!

PAVLE

Ako vi tako hoćete.

SPASOJE

To znači, gospodine... razmislite, razmislite još jedanput!

PAVLE

Tri godine sam ja razmišljao.

SPASOJE

O takvim stvarima nije dosta ni trideset godina razmišljati.

PAVLE

Oprostite, gospodine, šteta vam uznemirio. Meni je potreban bio ovaj susret pre no što podjemo dalje. Mislio sam da svakome posebno načinim posetu.

ANTA

Mene preskočite!

PAVLE

Ali utoliko bolje kad sam vas našao na okupu. Praštam se, gospodo.

(Hoće da podje.)

SPASOJE

Čekajte! Je li to vaša poslednja reč?

PAVLE

(zastane): Moja poslednja reč; ja sam živ i ja hoću da živim!(Ode).

SPASOJE i SVI

(zapanjeni pogledaju se medju sobom).

SPASOJE

(prvi se pribere i vikne za njim, iako je Pavle već otišao): Ali

i mi hoćemo da živimo! Anto, potrči za njim i dovikni mu: i mi

hoćemo da živimo; i mi hoćemo da živimo!

ZAVESA

DRUGI ČIN

Lepo nameštena soba u Spasojevoj kući

I

VUKICA, SPASOJE

VUKICA

(ukusno obučena, svetlih manikiranih noktiju, počutanih obrva i rasokošno obojenih usana. sedi zavaljena na kanabetu, raskalašno

prebačene noge preko noge i pušeci cigaretu): Ne razume zašto se od mene krije razlog?

SPASOJE

Ne krije se, dušo, ali je taj razlog takve prirode...

VUKICA

Morada je to vrlo čudan razlog. Zakazati dan venčanja, objaviti to tako reći celom svetu, štampati i pozivnice, pa ujedanput obustaviti sve to... Pa to je čitav skandal! I zašto, zašto?

SPASOJE

Neišle su iznenada vrlo velike brige.

VUKICA

Brige, brige, pa ti ih imaš uvek.

SPASOJE

Da, imam ih, al' ovo su, kao da kažem, izuzetne brige. Tiču se ove
više konzorcije. Naili smo na jednu vrlo veliku smetnju, kojoj se n
nismo nadali, i svi smo zabrinuti, i tvoj verenik tako isto.

VUKICA

Da, i taj gospodin verenik. Do pre neki dan je po dve i tri puta
dnevno dolazi; piljio mi u oči kao mače; govorio mi ljubavne reči
i opisivao mi najlepšim bojama naš budući bračni život. A od
prekjuče, jedva svrati po koji put i to nešto zbunjen, rasejan,
ne ~~um~~ ume ni da govori.

SPASOJE

Pa, kažem ti, sve nas je pritisla briga, zato nam i nije do venčanja
sad. Ja hoću da mi venčanje moje jedinice bude najveseliji dan u
životu!!! (Miluje je po kosi.) Strpi se samo, videćeš, sve će dobro
sve će lepo biti.

VUKICA

Ne Još na sve to ti mi dovodiš tetka-Agniju.

SPASOJE

Ali ne dovođim je ja, zaboga! Srela me je juče pa veli: "Doći ću sutra da obidjem Vukicu"! Nisam joj mogao reći: Nemoj dolaziti, ne trpi te Vukica.

VUKICA

Ne trpim je, pa to ti je!

SPASOJE

Ali, dušo moja, moramo je trpeti. To je najpre moja sestra, od tetke doduše, ali tek sestra, a za tim to je jedna vrlo bogata usedelica.

VUKICA

Pa? Jesam li joj ja kriva. Što se nije udala kad je trebala?

SPASOJE

Ne znam, ali on je bogata. Doduše, ona se nosi mišlju da sve svoje imanje ostavi nekoj humanoj ustanovi; sve metode devojke, znaš, bolu od humanizma, ali ja mislim da će ona voditi računa i o krenu tebi.

VUKICA

(odlučni i kapriciozno): Ne trpim je!

SPASOJE

Ne razumem zašto je baš toliko ne trpiš? Šta ti je našao učinila?

VUKICA

Nesnosna mi je. Hoćeš li mi verovati, tata, da ni čemu drugom ne

razgovara, kad joj odem, do o prvoj bračnoj noći. Samo o tome,

samo o tome; a uz to se još prenemaje i uzdiše.

SPASOJE

Ne treba joj zameriti; svako uzdiše za svojim idealima.

VUKICA

Pa zar bračna noć ideal?

SPASOJE

Ideal je, sine, sve ono što čovek ne može da postigne.

VUKICA

I sad ja da ispaštam zato što ona nije postigla svoj ideal!

II

ANTA, PREDJASNJI

ANTA

Dobar dan! Dobar dan, gospodjice Vukice!

VUKICA

Dobar dan!

SPASOJE

(Vukici): Ostavi nas za časak, imamo razgovor baš povodom te naše

brige.

VUKICA

Molim! (Ode).

III

ANTA, SPASOJE

SPASOJE

Jesi li ga pronašao?

ANTA

Jedva! Nije on, znaš, saradnik koga lista ili da ima svoj list,

pa da ga možeš lako naći.

SPASOJE

Nego?

ANTA

On je onako, dodje mu kao neki leteći novinar; on veli da je publicista. Piše, znaš, onako, ispod ruke.

SPASOJE

Pa takav nam i treba. Znaš li mu bar ime?

ANTA

Da, znam! Mladen Djaković. Kažu, niko kao on ne zna napisati tako ošto i strašno da se onome koga napadne prevrću i dedine kosti u grobu. Niko kao on, kažu, ne ume tako od crnoga da napravi belo, a od beloga crno.

SPASOJE

Hoće li doći?

ANTA

Doći će još danas pre podne.

SPASOJE

Ali mu nisi govorio radi čega ga zovem?

ANTA

Bože, sačuvaj. Učinio sam toliko da ga pronadjem, ali, prevo da kažem, ne želim da se ja pletem ustvar. Ti znaš dobro da sam ja preskočen, pa zašto onda da se sam poturam pod sekiru?

SPASOJE

To što si preskočen, nemoj da računaš mnogo; ako se sručimo, sručićemo se svi, a i tebi tvoja godina ne gine.

ANTA

(trgne se): Opet ti! Pa, majku mu, zar ne možeš jedanput da se otkačiš od te godine!

SPASOJE

Ja to onako uz reč:

ANTA

Nemoj ni uz reč, brate!

IV

AGNIJA · PREDJASNJI

AGNIJA

(mladalački obučena i našminkana, matora devojka. Ona donosi lep buket cveća): Doba r dan želim! (Rukuje se sa Antom, pa sa Spasojem.) Kako, zar ti sam kod kuće?

SPASOJE

A, ne, tu je Vukica. (Na njenim vratima.) Vukice, 'odi, 'odi, 'odi ovamo, došla je tetka Agnija!

ANTA

(digeo se već ranije): Pa 'ajde ja da idem.

SPASOJE

Danas će doći, je li?

ANTA

Još pre podne.

SPASOJE

Dobro, pa uvrati.

ANTA

ANTA

Hoću; zbogom, gospodjice Agnija!

AGNIJA

Zbogom!

ANTA (ode).

V

SPASOJE, AGNIJA

SPASOJE

Amo, šta radi to dete? Vukice!

AGNIJA

Nemoj je zvati, htela bih da progovorim s tobom.

SPASOJE

Šta imaš kog đevola da razgovaraš se mnom, eto ti Vukice pa razgovaraj s njom.

AGNIJA

Htela sam da te pitam, znaš, za to odlaganje venčanja. Znaš li ti da se to napolju vrlo rdjevo tumači?

SPASOJE

Šta se mene tiče kakose napolju tumeči! Ostavi taj razgovor, molim te, razgovaraćemo drugi put o tome. Vukice, Vukice!

VI

VUKICA, PREDJAŠNJI

SPASOJE

(kad Vukica naidje): Gde si, dete, zaboga?

VUKICA

Dobar dan želim tetka!

AGNIJA

Dobar dan! Slšetko moje! (Ljubi je.) Ovo je za tebe. (Daže joj Buket

VUKICA

Hvala, tetka!

AGNIJA

Pa kako je, kao je; jesi li već sita radosti?

VUKICA

Oh! Da! (Razgleda buket) Gle, kako je to lepo cveće?

AGNIJA

Sama sam ga birala kod cvećara. Htela sam da liči na jedan buket koji je meni tako draga uspomena.

VUKICA

Iz mladosti svakojako?

AGNIJA

Da... da... iz ranijih dana. Dobila sam, tada, takav isti buket sa vizitkartom na kojoj je pisalo: "Cveću cveće".

VUKICA

To je tako lepo! A štaje pisalo s druge strane vizitkarte?

AGNIJA

Ništa! Samo ime: Sima Tešić, artilerijski kapetan.

VUKICA

O, mogu misliti kako vam je to drga uspomena.

AGNIJA

Kako da ne! Drške od cveća iz toga buketa još čuvam...

VUKICA

Ačime stevi, tetkice, nagradili darodavca buketa za tu pažnju?

AGNIJA

(kobajagi zbunjeno): Čime? Ničim, čime bih ga mogla nagraditi?

VUKICA

Priznajte, priznajte ipak, morali ste ga tek nečim nagraditi.

AGNIJA

(zbunjeno) Pa, bože moj... nagradile sam ga jednim ljpkim osmehom.

Čim drugim može devojka nagraditi kavaljera? Ali ostavimo taj

razgovor o prijatnoj prošlosti, razgovarajmo bolje o sadašnjosti,

o budućnosti, o tebi. Je li lise već odlučila kakvu ćeš venčanu

haljinu praviti?

VUKICA

Nisam, ali to neću ni da mislim pošto je svadba odložena.

AGNIJA

Pa ako je odložena, odložena je momentalno, ali će je biti. Je li,

Spasoje?

SPASOJE

(koji se zario bio u neko pismo, trgne se): Pa da, razume se!

AGNIJA

A na venčanu haljinu treba za vremena misliti. Danas imateko mnogo tih modnih žurnala gde vrlo teško odlučiti se. Pa onda materijal! Doji kod mene, toliko puta sam ti rekla, dodji kod mene, ja imam preko trideset mustri materijala za venčane haljine. Dodji da razглеdaš.

SPASOJE

A što é e ti, bogati, tolike mustre?

AGNIJA

Tako, birala sam, bolele sam da pravim zbirku. Pa zašto ne?

Jedan pre vi zbirku poštanskih maraka, drugi zbirku staroga novca, lula, sterih setova, jelenskih rogova; što ne bih i ja imala svoju pasiju? Pravim zbirku mustri materijala za venčanu haljinu; to je moja pasija.

VUKICA

Pa što zamerate, tata, tetki? Bolje mi to no da zbira mačke ko stri Jovenka.

SPASOJE

Ne zameram, samo ne razumem kako je mrzi da ide ~~da~~ po radnjama i traži da joj sekur oni komadići krpa.

AGNIJA

Nemoj da kažep, Spasoje, ima i to svoje draži. Udjem u radnju i uputim se najstarijem pomoćniku: Gospodine, ja bih želela da mi polazete materijal za venčanu haljinu! Pomoćnik odmah napravi ljubazno lice i služi me sa zadovoljstvom, misleći da sam ja srećan verenica. I to traje čitavih pola sata. Meni dosta i tih pola sata.

SPASOJE

Pa dosta!

AGNIJA

(Vukici): Slatko dete moje, kako bih volela da mi pokažeš tvoje rublje i preobuke koje si spremila.

VUKICA

Pa šta pokazala sam vam već.

~~AGNIJA~~

AGNIJA

Ako, volim opet da vidim. (Šapućući joj.) Pravo da ti kažem, ja se ne slažem s tim da obučeš onu belu svilenu pižamu prve bračne noći; ja sam za liht plavu košulju.

VUKICA

(ocu očajno): Što, kažem ja!

SPASOJE

Šta to?

VUKICA

(zbunjeno): Kažem ja da moj verenik neće doći. (Pogleda u sat na ruci.) Koje je već doba, a njega nema.

SPASOJE

Doći će! Nemoj biti nestrpljiva.

AGNIJA

(zagrlj Vukicu i vodi je u sobu): Šta tko nestrpljenje! Ajdemo!

~~VUKICA~~

VUKICA

(prolazeći kraj oca): Kažem ja!

AGNIJA i VUKICA (odu u sobu).

VII

DJAKOVIĆ, SPASOJE

DJAKOVIĆ

(rovusten tip, aljkevo obučen): Dobar dan želim! Mislím da nisem pogrepio adresu?

SPASOJE

A s kim imam čast?

DJAKOVIĆ

Ja sam Mladen Djaković....

SPASOJE

Ah, vi ste taj novinar?

DJAKOVIĆ

Ne novinar, publicista!

SPASOJE

(ponudi ga rukom da sedne): Mislío sam da je to svejedno.

DJAKOVIĆ

Ne, gospodine. Novinar je vezan za list, za urednike, za izdavače,

ja sam slobodan, pišem kad hoću i šta hoću: brošure, letke,

pamflete i uopšte takve stvari.

SPASOJE

Da, to je ono što bi u ovom slučaju i trebalo, i radi čega sam hteo sa vama da razgovaram.

DJAKOVIĆ

Molim!

SPASOJE

Kažu da s te vi u polemici kadri dokazati da je crno u stvari belo, a belo da je crno.

DJAKOVIĆ

Sve se može osporiti i potvrditi, zavisi od moći logike. I u čemu je uostalom filozofija starih grčkih filozofa Protagore, Isokrat a i Eshila? Suština je njena u tome: da svako da sadrži u sebi svoje ne, a svako ne nosi u sebi svoje da. Sve zavisi od moće logike.

SPASOJE

Pa vi to imate, kaže.

DJAKOVIĆ

Da, logika, to je moja moć! Bog, vidite, svakom čoveku daruje po

nešto; vama je, na primer, dao pare, meni je dao logiku- on ne daje jednome sve, a drugome ništa. Ne može on vama dati logiku i pare, je l' te; to dvoje ne ide zajedno. On je meni dao ovo, a vama ono i rekao: evo vam, pa se vi sad razmenjujte. Ti stavi gazda-Spasoju u službu svoje parež.

SPASOJE

Kako: staviti u službu svoje pare?

DJAKOVIĆ

Pa tako, ja ću to što vi želite lepo napisati, a vi ćete to što ja napišem lepo platiti je l' tako?

SPASOJE

(ustežući se): Pa, da!

DJAKOVIĆ

Dakle, pošto smo se načelnosporezueli, izvolite sad ~~preći~~ preći na detalje iz izložiti mi stvar. (Vedi papir i pisaljku i sprema se da piše.)

SPASOJE

Stvar je u ovome: jedan je čovek umro pre tri godine i sahranili smo

sno ga. Ja sam lično bio na pogrebu.

DJAKOVIĆ

Bog neka mu dušu prosti!

SPASOJE

E, ali sad je potrebno i dokazati da je on mrtav.

DJAKOVIĆ

Ništa lakše, izvolite mi samo reći u kom stilu želite da se to napiše?

SPASOJE

Kako u kom stilu?

DJAKOVIĆ

Pa. Mislite li visokim stilom, na primer: "Izčeznuće individuumu

iz životne zajednice proizilazi iz neminovnosti procesa kome se sve pojave u prirodi potčinjavaju" ili želite da je njemu prosto kažem: "Ti si, brate, umro!"

SPASOJE

Pa ovo mnogo jasnije.

DJAKOVIĆ

Reći ću mu, dakele: "Ti si, brate, umro, ~~da~~ a da si umro, evo ti dokaza: prvo i prvo, ti nisi živ..."

SPASOJE

(prekine ga): Ali on je živ.

DJAKOVIĆ

Ko je živ?

SPASOJE

Pa taj što je umro.

DJAKOVIĆ

Ja ~~taš~~ ne razumem?

SPASOJE

Dakele on je ustvari umro, kao što sam vam kazao, i sahranilismo ga pre tri godine, ali sad se ne jedanput javlja da je živ.

DJAKOVIĆ

(zavrta glavom): Hm! Hm! Hm! To je već malo neobičniji slučaj!

Imao sam prilike da dokazujem da je živ čovek koji leži već dodinu

dana u grobu. Bilo je potrebno da i mrtvi glasaju za izbore narodnih poslanika, al' to je drugo. Drugo je to dokazati da je mrtav čovek živ, a drugo da živ mrtav.

SPA SOJE

Znam, al' kad ima dokaza. Pa posmrta lista, pogreb, grob.

DJAKOVIĆ

Grob? Grob nije dokaz kad čovek postoji. Je l' postoji on?

SPASOJE

Pa on kaže da postoji.

DJAKOVIĆ

E, to je ono, vidite, a njemu se u ovakvom slučaju mora verovati.

SPASOJE

Pa, dobro, zar vaša moć logike ne mož e nekako da dokaže da on ne postoji?

DJAKOVIĆ

(razmišljaj): Hm! zaista težak problem, sem kad bi se nešto poslužili

Ajnštajnovom teorijom.

SPASOJE

Kakva je to teorija?

DJAKOVIĆ

Po Ajnštajnovoj teoriji sve su pojave u životu relativne. Moglo ~~je~~
bi se, dakle, uzeti da je taj čovek samo relativno živ.

SPASOJE

Kad bi to moglo nekako na osnovu koje druge teorije?

DJAKOVIĆ

Dobro, hajde da predjemo na drugu teoriju. Kažite vi meni otvoreno
ovom: taj čovek vama smeta ako je živ! Kvari vam račune, ne?

SPASOJE

(snebiva se): Pa kako da kažem?

DJAKOVIĆ

Kazali ste već; dosta mi je da vas razumem. Dabome, teško je to
vraćati ono što je ~~nećnik~~ čovek već nasledio.

SPASOJE

(teško uzdahne): Teško!

DJAKOVIĆ

E, lepo! Sad smo načisto i sad ja vidim jasno celu situaciju. I ako se o svemu ozbiljno razmisli, biće prerano kada da se o tome piše. Pardon, to je samo moje mišljenje, al', ako svi želite ja ću pisati; samo, znate, pisanje će izazvati i odgovor, pa onda ako iznesete stvar na sva zvona, to će vas vrlo dobro odvesti pred sud, a meni izgleda u ovome slučaju da vi imate sve razloge da izbegnete sud.

SPASOJE

Pa da, šta ćemi sud?

DJAKOVIĆ

E, pa zato, vidite, bolje da vi tu stvar uredite nekako izbegavajući javnost. Ja, verujte, nemam računa da vam dajem ovakav savet, jer, kad bi napisao, ja bih mnogo više napletio; ovako za savet moram se zadovoljiti i sa 1.000 dinara.

SPASOJE

(Zgrane se): Kako? 1.000 dinara za pisanje?

DJAKOVIĆ

I tu još nije uračunat za honorar za čutanje.

SPASOJE

Kakvo čutanje?

DJAKOVIĆ

Pa, gospodine, reci te vi meni, šta meni smeta sad, kad sam već ušao u samu tajnu, dabacim jedan letak: "Mrtvi su ustali, živi se spremaju da ih ponovo sahrane".

~~DJAKOVIĆ~~ SPASOJE

(preneražen): Nećete valjda?!

DJAKOVIĆ

Dakle, vidite li šta vredi moje čutanje, a ja vam ne tražim više od 1.000 dinara za sve to.

SPASOJE

Dobro, dobro, daću!

DJAKOVIĆ

Lepo, sporazumeli smo se. Savetovao sam vam da ne čačkate i ne stavljate na velika zvana. Dobro! ... Ali vi ne možete sedeti

skrštenih ruku, vi morate nešto učiniti....

SPASOJE

Pa da!

DJAKOVIĆ

E, i u tom pogledu daću vam jedan savet!

SPASOJE

Opet 1.000 dinara?

DJAKOVIĆ

I dve i tri i četiri... Ali ja neću da vas ucenjujem, zadovoljiću se samo sa 1.000 dinara, što sam onom prvom hiljadom čini dve hiljade.

SPASOJE

(uzdahne): Dve hiljade dinara?!

DJAKOVIĆ

Dve, da bome, ali slušajte me najpre, pa ćete videti da vredi. Vi, porodice... ja mislim da ste vi porodice sa dotičnim živim mrtvacem?

SPASOJE

Da!

DJAKOVIĆ

Skupite se dakele svi i oglasite za ljudske tu osobu, koja blagodareći sjećnosti sa pokojnikom... je li sličan?

SPASOJE

Kao pljunut.

DJAKOVIĆ

Dakle, oglasite ga za luda i uputite ga na posmatranje. Udesite
zanim što treba - tome ne treba da vas učim - i on će biti progla-
šen za luda. Verujte, kod nas se lakše proglašiti čoveka ludim
no pametnim. Dokaz vam je, gospodine što sam i ja bio tri meseca
u ludnici.

SPASOJE

Vi?

DJAKOVIĆ

Da, pred izbore narodnih poslanika našlo se da sam lud; posle
završenih izbora našlo se da sam pametan.

SPASOJE (odo).

(zabrinut): O tom e se vašem predlogu da razmišljati.

DJAKOVIĆ

Razume se da se da razmišljati i sad uvidjate valjda da nisam
precenio?

SPASOJE

(seti se): Ah, da! (Teška srcavodi iz portfelja dve hiljadarke i daje mu ih.)

DJAKOVIĆ

(ustaje): Hvela, gospodine, i kad god vam zatrebam, ja vam stojim na raspoloženju, bilo da što napišem, bilo da vam kakav kobistan savet dam.

SPASOJE

Hvela!

DJAKOVIĆ

Ne želim više da vas uznemiravam. Zbogm gospodine!

SPASOJE

Zbogom!

DJAKOVIĆ (ode).

VIII

AGNIJA? VUKICA, SPASOJE

AGNIJA

(izlazi iz Vukičine sobe) 9 Ukus, ukus, ukus! Ukus u svakoj sitnici to ti se mora priznati.

VUKICA

Sad ne možete reći da vam nisam sve pokazala?

AGNIJA

Ah, da, sve, sve, sve! Bogami, dete, ti ćeš biti retka mladica, tako lepo opremljena. I to sve sama; nisi htela ni mene da zoveš da ti pomognem.

VUKICA

Nisam htela da vas uznemiravam.

AGNIJA

Ali zašto, zašto, kad znaš da je spremanje svadbene opreme moja najmilija zaveza?

SPASOJE

Pa zvaćemo te već, ima još da se sprema, a ima i vremena.

AGNIJA

Pa ima, dabome, kad je već odloženo venčanje.

SPASOJE

Ama, što si okupila to pa to!

VUKICA

Nemojte mi, tetka, molim vas ni pominjati to venčanje. (Ode stočiću i nadje tamo sebi neku zabavu.)

SPASOJE

Pa, dabome, najbolje je ne pominjati ga.

AGNIJA

(prilezi Spasoju poverljivo): Spasoje, ne mogu, znaš, pred detetom da ti kažem, a napolju se neke čudne stvari šapuće.

SPASOJE

Znaš li ti, bogati, šta se o tebi šapuće?

AGNIJA

Iju!

SPASOJE

Ako ti ne znaš, ja znam i ja nika nisam došao da ti kažem to što se šapuće o tebi, pa nemoj ni ti meni kazivati šta se šapuće o meni.

AGNIJA

Je to u najboljoj nemeri.

SPASOJE

Nemoj ni u najboljoj nemeri.

AGNIJE

Dobro, dobro, nikad više! (Prilazi Vukici.) Pa nemoj, dušo, zaboraviti kad ti bude gotova ona draš haljine; htela bih da te vidim kako izgleda.

VUKICA

Ne, neću zaboraviti.

AGNIJA

(poljubi je, zatim pruži ruku Spasoju): Pa ne zameri, Spasoje! Zbogom! (Ode.)

IX

VUKICA, SPASOJE

VUKICA

(pošto je ispratila Agniju, klone u fotelju umorno): Uh!

SPASOJE

Prevo kažeš; uh!

VUKICA

Ne mogu da izdržim, pa to ti je.

SPASOJE

Ni meni nije lako, ali šta ćeš...

VUKICA

I da znaš šta ona sve raspituje, ta to je užasno.

SPASOJE

Ja, dušo, očekujem posetu brata gospodin-ministrovog. Imamo poverljive razgovor, pa bih te molio, kad naidje, da n as ostaviš same.

VUKICA

Razume se, ti znaš da ti ja nikad ne dosadjujem u takvim prilikama. Uostalom, ja i inače imam da pišem. (Počez, ali u tom trenutku otvaraju se zdenja vrata i neilezi Ljubomir. Vukica se zaustavlja.

X

LJUBOMIR, PREDJASNJI

VUKICA

O, kakvo iznenadjenje! Kakvo iznenadjenje!

SPASOJE

Baš dobro te si naišao; ja već nemam moći da te branim pred tvojom verenicom.

LJUBOMIR

(pošto je poljubi Vukicu u ruku i sa Spasojem se rukovao): Zar sam toliko driv?

VUKICA

(Spasoju): Čuješ li ga, tata, on to naziva krivicom? (Ljubomiru).

To nijekrivica, to je zločin. Zanemarivati verenicu kao što vi to činite, navići verenicu na dve i tri posete dnevno pa ujedanput to razredite, navići verenicu natople i nežne razgovore pa ujedanput preći u profesorsku rasejanost, dozvolićete da je to težak zločin.

LJUBOMIR

Pa zaboga, oče, što se vi žalite da me ne možete odbraniti kad znate zašto to sve tako biva?

SPASOJE

Kažem joj, to su izvesne brige koje su naše zajedničke, ali koje će proći, proći će. Ja njoj nikad o tim stvarima ne govorim. Šta će joj?

LJUBOMIR

Ne bih hteo da ostanem krivac u očima svoje verenice .

SPASOJE

Znaš šta, idi ti tamo s njom u sobu pa se brani; verenici se uvek lakše odbrane u četiri oka.

LJUBOMIR

LJUBOMIR

Da, tako je! (Uzima Vukicu za ruku i odlazi u njenu sobu).

XI

SPASOJE, SOFIJA

SPASOJE (zvoni).

SOFIJA

(ulazi): Molim!

SPASOJE

Sofija, ja očekujem posetu jednog gospdina. Kad on bude došao, bri-
nućete se da nas niko ne uznemirava. Ma ko bio, recite da nisam
kod kuće.

SOFIJE

Rezumem, gospodine! (Odlazi i vraća se.) Gospodje i gospodin

Novaković.

SPASOJE

A? oni? Neka izvole!

SOFIJA

(propušta Novakovićeve pa ode).

NOVAKOVIĆ, RINA, SPASOJE

NOVAKOVIĆ

Dobar dan želim.

SPASOJE

Dobar dan! (Rukuje se.) Otkud vi tako iznenada?

RINA

Nimelo iznenadno. Obećala sam gospdjici Vukici da ću ovih dana doći da zajedno obidjemo izvesne radnje.

SPASOJE

Ah, da, ona mnogo polaže na vaš ukus; samo....

NOVAKOVIĆ

I zamislite, sad i ja moram da idem po radnjama.

SPASOJE

Što vi?

NOVAKOVIĆ

Moja žena ne sme ni koraka od kuće sama.

RINA

Zamislite da se sretnem, ja ne znam šta bih radila.

SPASOJE

Dekle, bićete i jedno i drugo pošteđeni. Pošto sam odložio venčanje
zpa sa, pbistavop o sve lišpvomežžž. Ime za to uvek vremena. Ali
ste vi i inače uvek dobro došli, Vukica će vam se radovati.

NA
RIAN

E onda hajdemo k njoj malo. (Htela bi da podje.)

SPASOJE

Samo za časak. Hteo bi nešto da vas upitam. Vi rekoste, ići ćete

advokatu da se konsultujete?

NOVAKOVIĆ

Bio sam!

SPASOJE Pa?

NOVAKOVIĆ

Advokat potvrđuje da je moj brak pojavom prvoga muža odista
anuliren i da se moja žena mora vratiti svome prvom mužu.

RINA

To bi bilo užasno; to bi bila najsvirepija kazna!

NOVAKOVIĆ

Advokat veli da bi jdini izlaz bio kada bi prvi muž poveo brako-
rezvodnu parnicu, razveo se sa ženom, pa se ja posle pnovo venčao

sa njom. I ja, pravo da vam kažem, mislim takvu ponudu da učinim m
njemu.

SPASOJE

Kome njemu?

NOVAKOVIĆ

Pokojniku.

SPASOJE

Da ga umolite da povede brakorazvodnu parnicu!

NOVAKOVIĆ

Pa da, šta će mu žena koja ga ne voli?

RINA

Ja ne bih mogla preživeti to da mu se vratim.

SPA SOJE

Čekajte, molim vas! Nije to tako prosta stvar kao što vam izgleda.

Da bi mogao voditi brakorazvodnu parnicu, on treba da je živ.

RINA

Pa živ je!

SPASOJE

Živ je, znam ja da je živ, al' mhm to ne smemo priznato. Znaete li

šta znači to priznati mu zakonski da je živ? To znači da se svi mi

sručimo na osudjenu klupu, to znači da svi mi, ni krivi ni dužni, na pravdi boga stradamo.

RINA

Znate kako je gospodin-Blagojeviću, kad ladja tone svako sebe najpre spasava.

SPASOJE

A, tako vi smatrate stvar? Svako sebe? Pa dobro, onda neka svako sebe i gleda. Samo, nemojte požaliti ako ja pre doplivam do obele nego vi.

NOVAKOVIĆ

To vi kao da nešto pretite, gazda-Spasoje?

SPASOJE

Ne pretim ali eto, vi kažete kad ladja tone, a zavoravljate da da će se tom ladjom potonuti i vaših pla miliona gotovog novca.

NOVAKOVIĆ

(trgne se): Ne mislite valjda...?

SPASOJE

Mislim, mislim. Vi zavoravljate da u ovoj celoj stvari vaš brak nije najvećnja pojava.

NOVAKOVIĆ

Ne zavoravljam, samo....

SPASOJE

E, kad ne zavoravljate, a vi budite strpljivi. Ja danas, na primer imam važan razgovor sa jednim vrlo merodavnim gospodinom. U njegovu se pomoć ja vrlo mnogo nadam.

NOVAKOVIĆ

Pa razume se da ćemo biti strpljivi.

SPASOJE

Idite lepo kod Vukice u sobu, tamo je i njen verenik, pa se zabavljajte, a meni ostavite da brinem i vašu brigu. Izvolite. (Rini, prateći je.) Boga vam, gospodja Rina, utičite i vi na Vukicu da se umiri, vrlo je nervozna što je odloženo venčanje.

RINA

Oh, da, da!

RINA i NOVAKOVIĆ (odu u Vukićinu sobu).

XIII

SOFIJA, SPASOJE

SOFIJA

(dolazi spolja): Jedan gospodin.

SPASOJE

Nije ti rekao ko je?

SOFIJE

Ja mislim da je taj gospodin što ga očekujete.

SPASOJE

Ah, pa da! Pustite ga odmah!

SOFIJA (ode)

XIV

PAVLE MARIĆ, SPASOJE

SPASOJE

(kad spazi Marića na vratima, neprijetno se iznenadi): Ah, vi?

Otkud vi?

PAVLE

Zar moje pojava još uvek tako iznenadjuje?

SPASOJE

(malo zbunjeno): Nisam očekivao.

PAVLE

Osetio sam potrebu, pre no što pristupim izvesnim merama, da j oš

jedanput progovorim sa vama, i to u četiri oka.

SPASOJE

Ne vidim o čemu bi imali da razgovaramo.

PAVLE

Ako vi nalazite da nemamo o čemu da razgovaramo, ja još manje imam potrebu za taj razgovor. Ja sam samo želio da izbegnete javni skandal, što ste bili?

PAVLE

To mi je bila namera. Mislio sam da uredim stvar sa rukovanjem mojim imanjem, da uredim još neke odnose pa da se vratim.

SPASOJE

Šta imate da uredite stvar sa rukovanjem vašega imanja; ta je stvar uredjena.

PAVLE

Da, vi ste stvar uredili, to vam priznajem ali je potrebno da je i ja sa svoje strane uredim.

SPASOJE

Kežete vi meni, kad smo već ovako u četiri oka, bi li vi pristali da mi iskreno i prijateljski razgovaramo; onako otvoreno, licem u lice?

PAVLE

Zašto ne?

SPASOJE

Onda izvolite sestri. (Nudi ga cigaretama.)

PAVLE

(seda u fotelju i zagleda je): To je ona fotelja iz moje radne
sobe.

SPASOJE

Nećete valjda reći da su i cigarete veše? (Pošto je i sam pripalio
i seo.) Hoćete li hteti iskreno da mi otkrijete svoje namere?

Mislim, hoćete li mi reći: šta mislite preduzeti i šta mislite
činiti?

PAVLE

Reći ću vam zašto ne? Nema u mojim namerama ničega što bi se
morelo prikriti. Tako, na primer, što se tiče gospodina Milana
Novakovića, koji mi je preotao ženu, i što se tiče moje žene, koja
me je duboko uvredila...

SPASOJE

Tražićete razvod braka, to već znam.

PAVLE

Ne, neću tražiti razvod braka; ostaviću to pitanje uvek otvoreno; ostaviću ih da žive u braku koji nema zakonske osnove.

SPASOJE

Ostavićete ih da večito strepe za svoj srećni brak.

PAVLE

A srećni su zaista?

SPASOJE

Tako oni kažu.

PAVLE

No, pa zašto bih ja to kverio?

SPASOJE

A što se tiče onoga se deset hiljada dinara?

PAVLE

To je najmanje, o tome ću na kraju misliti.

Pa kad se posle vaše smrti obrazovale masa kod suda, pozvani su svi dužnici da polože masi svoje dugovanje. Da je on tada položio, ta bi suma pripala meni kao nasledniku mase.

PAVLE

Dakle, ostaviću vam ga, pa ga vi progonite. Nije pravo da vas toliko ošteti.

SPASOJE

Dobro, a... (ne ume da nađe zgodnu formu prihanja)... ovaj...

šta sam ono hteo da kažem? A kako mislite da se odnsite prema meni?

PAVLE

To je stvar najčistija i najjasnija. Nasledili ste me, jer je sud bio u zabludi da sam mrtav, a pošto sam ja živ, pada samo sobom

to nasledje i vi ćete se iseliti iz ove kuće i predati mi je kao i sve ostale imenja.

SPASOJE

Gle, molim te!

PAVLE (prekide ga)

PAVLE

Tako će, razume se, biti ako kod vas sretnem potrebno razumevanje; ako ne, onda ću poći drugim putem. Optužiću vas da ste lažni naslednik; moj advokat već pribira podatke o lažnim uverenjima i lažnim svedocima koje ste vi priveli sudu dokezujući da ste mi bliski rođak, i ako smo mi, to vi najbolje znate, rod samo po tome što je vaša majka bila žena nekakvog rođaka moje majke. I tada će, razume se, parnica dobiti sasvim drugi oblik.

SPASOJE

(zabr inuto razmišlja): Hm! Hm! Hm! To dakle, mislite?

PAVLE

Da, to!

SPASOJE

Al' to bi, gospodine, bio u najmanju ruku zločin, to što vi mislite da radite. Znate li vi da sam ja ugledan i uvažen član društva; da sam ja...

PAVLE (prekide ga)

Pardon, ja ne mislim da vam uzimam ugled, već samo imenje; ugled vam ostavljam.

SPASOJE

Boga vam jesu li svi pokojnici tako naivni kao vi, ili ste vi to izuzetno! A šta je ugled nego imanje? Oduzimate li mi imanje, oduzeli ste mi i ugled.

PAVLE

Da, sećam se, jer pre no što ste prisvojili ovo imanje, vi ste bili niko i ništa.

SPASOJE

Razume se da sam bio niko i ništa.

PAVLE

Da, da, sećam se.

SPASOJE

I sad razumete valjda zašto se ja bunim protiv vaše izjave i zašto ne mogu priznati da ste živi.

PAVLE

Razuem, da, razumem, ali šta ćete, teško je naći ma kakav izlaz

koji bi za vas bio podesan!

SPASOJE

Ima ga, i vi da ste kojom srećom došli pravo meni, stvar bi već odmah, prvoga trenutka bila rešena.

PAVLE

Radozno sam kakav?

SPA SOJE

Mi smo kazali: razgovaraćemo iskreno. Dakle, reći ću vam. Ja imam jedan vrlo dobar plan po kome ni ja ni vi n e bi bili oštećeni.

PAVLE

Da ga čujem !

SPASOJE

Pre sveta ostalog, vi pristupite razvodu brakase vašom bivšom ženom

Pomoći ćemo vam svi, ja ću vam dati materijal koji je dovoljan za tri brakorazvodne parnice.

PAVLE

Pa onda?

SPASOJE

Onda, kad ste oslobodjeni svoga prvog braka, vi ćete zaprositi moju kćerku i ja ću vam je dati, a kao miraz dajem vam celokupno imanje

Ipke ke melad bočp veše.

PAVLE

Interesantan predlog; na taj način ja bih bio svoj sopstveni zet.

SPASOJE

Na taj način bilo bi sačuvano ime i ugled moj i vaš.

PAVLE

I u to slučaju vi bi priznali da sam ja živ?

SPASOJE

Da, u ovako izuzetnom slučaju.

PAVLE

Ne razumem nešto samo: vi nudite kćer koja je verena?

SPASOJE

U tome baš i možete videti koliko je žrtva koju ja činim. Zamislite imati za zeta jednog profesora univerziteta, proslavljenog naučnika velikog naučnog pisca, i sve to žrtvovati, dozvolićete da nije nešto stvar.

PAVLE

Ja mislim da je žrtva i veća, jer to dvoje mladih izvesno vezuje ljubav, a vi bi i to razorili.

SPASOJE

Pa da, i to!

PAVLE

Jer kad bi vi i izgubili imanje koje ste zetu obećali kao miraz, on bi, izvesno, ostao veran veridbi sa vašom kćerkom?

SPASOJE

(malo zbudnjeno): Pa da... Izvesno, jer to je jedan vrlo čestit čovek, verujte, to je jedan redak karakter.

PAVLE

Verujem vam! A kada bi taj "redak karakter" izgubio katedru profesora univerziteta i izgubio ime naučnika, vaša bi kćerka, izvesno, ostala verna svojoj veridbi?

SPASOJE

E, to je već u pitanju.

PAVLE

Onda ste vi odista u teškom položaju, jer to vam se može desiti.

SPASOJE

Še mi se može desiti?

PAVLE

Pa to da izgubite zeta, ne zato što bi vas on napustio već zato što bi vaša gospodjica kćerka napustila njega.

SPASOJE

Ja vas ne razumem.

PAVLE

Zar vam vaš zet nije nikada ništa govorio o zločinu koji je učinio prema meni?

SPASOJE

Nikad ni reči! A kakav zločin, o kakvom zločinu vi to govorite?

PAVLE

Je njegovom postupku ne umem drugo ime da izaberem.

SPASOJE

Je li velika suma koju vam duguje?

PAVLE

Veća no što bi se mogle zamisliti.

SPASOJE

Pobogu, šta je taj čovek s tolikim novcem učinio?

PAVLE

Nije reč o novcu; reč je o delu kojeg en da novcem odmeriti.

SPASOJE

Ne razumem.

PAVLE

Trebalo je da vas vaš zet upozna s tim, jer vi u ovme trenutku treba da znate svu težinu svog položaja.

SPASOJE

Moga položaja? Zašto moga?

PAVLE

~~Verujite~~ Videćete zašto. Vaš zet je bio nekada moj mladi prijatelj; ja sam ga iz školskeskanije uveo u život; umeo je da steče i moju naklonost i moje poverenje. Kad sam pošao na put, ja sam tome mladom gospodinu poverio na čuvanje veliki rukopis moga naučnoga reda na kome sam punih sedam godina kapao. On, se, čim se uverio da sam umor, i pošto me je eventualno ispratio do groba, vratio zadovoljan sa pogreba i štampao je moje delo pod svojim imenom.

SPASOJE

SPASOJE

(zastetura se od iznenadjenja) Kako.... zar ono delo??!

PAVLE

Da, ono delo na osnovu kojega je on dobio katedru na univerzitetu, na osnovu koga je on proglašen naučnikom, na osnovu koga je on postao direktor te vaše "Ilirije", na osnovu koga je postao.

SPASOJE

(očajno hukne i klone u fotelju zarivši glavu u ruke. Posle izvesne pauze on diže glavu i pita tiho i nepouzđano): Možete li vi to dokazati da je tako?

PAVLE

Rezume se!

SPASOJE

(Pribra se i diže): To znači, vi ste rešeni?

PAVLE

Rešen sam, idem pravim putem.

SPASOJE

(promisli se časak, pa se htabi i diže se): Znaete li vi da se i na pravom putu može naići na prepone?

PAVLE

Na sudu će se i te prepone savladati.

SPASOJE

Mislite? (Šeta uzbudjeno, hteo bi kao da kaže nešto, pa ne zna šta će.) Ja ne znam upravo šta da vam kažem.

PAVLE

Ja mislim, ništa više; obavješteni smo dovoljno i ja i vi!

SPASOJE

Ta ono, obaveten sam, ne mogu reći da nisam obavješten...

PAVLE

E, onda prestaje potreba za svaki dalji razgovor. Inače sam vas i suviše zadržao; zbogom, gospodine rodjače!

SPASOJE

(jedva čujno): Zbogom!

PAVLE (ode.)

XV

Ljubomir , spasoje

SPASOJE

(gleda za njim kao čovek koji ne zna šta će i odakle će poći;
najzad prilazi vratima Vukičine sobe i dovikuje): Ljubomire!

Ljubomire!

LJUBOMIR

(dolezi).

SPASOJE

Bio je ovde Marić, sad je izašao.

LJUBIMIR

Šta hoće?

SPASOJE

Čudne mi je stvari kazao, vrlo čudne stvari.

~~LJUBOMIR~~

LJUBOMIR

Izvesno, nešto interesantno sa onoga sveta?

SPASOJE

Ne, već sa ovoga sveta. On tvrdi da si ti svoj naučni glas i ugled
ukrao.

LJUBOMIR

Ne razumem kako se glas i ugled može ukresti; to nije tabakera ili
kišobr an.

SPASOJE

Nije, ali on tvrdi i vadi da ima za to dokaz da ti je dao na čuvanje svoj rukopis, a ti pošto si ga otpratio do grovlja, vratio se i štampao delo pod svojim imenom.

LJUBOMIR

(cinički): A šta sam trebao da radim, da li da i rukopis strpam u grobnicu i s njim sahranim?

SPA SOJE

Dakle, znači ti ne sporiš, ti u stvari priznaješ.

LJUBOMIR

A vi možda nalazite da je to zločin? Verujte da nije, jer tako to biva u životu, od mrtvoga se otima ono što se može. Neko mu otme ženu, neko delo, a neko kuću i celokupno imanje. Šta ko stigne!

SPASOJE

(ujede se za usne): Pa... ipak, ima neke razlike. Na osnovu take otimačine ti si postao profesor univerziteta; na osnovu toga što si profesor univerziteta ja sam ti dao kćer i ogroman miraz?

LJUBOMIR

Sve je to isto, nema nikakve razlike. Na osnovu toga što ste vi oteli imanje, postali ste bogat čovek; na osnovu toga što ste bogat čovek, vi ste tražili i našli zeta profesora univerziteta. Verujte, sve je to jedno isto.

SPASOJE

Ti govoriš tako bezobrazno, zaboravljajući sasvim na dužno poštovanje prema ocu svoje verenice.

LJUBOMIR

A, ne, oče, nikad ja ne zaboravljam to dužno poštovanje; ali, ja mislim, ovo je čisto poslovan razgovor!

SPASOJE

Pa poslovan, jeste poslovan. (Seti se). A "Ilirija"?

LJUBOMIR

Šta "Ilirija"?

SPASOJE

Pa ti si direktor... To preduzeće je svetskoga značaja... Ako ti

oduzmu katedru, ako izgubbiš glas naučnika...?

LJUBOMIR

TO će biti manje šteta po to preduzeće no ako vi izgubite imanje koje važi kao kaucija kod države.

SPASOJE

(klonuo): Jeste, tako je! (Uzdahne.) Tako je! (Ućuti oborene glave.)

LJUBOMIR

(posle izvesne pauze): Imate li još šta se mnom da razgovarate?

SPASOJE

Ništa više!

LJUBOMIR

Ako me ipak zatrebate, ja ću biti ovde kod svoje verenice.(Ode.)

XVI

SPASOJE, SOFIJA

SPASOJE

(klonuo u fotelju, duboko se zamisli).

SOFIJA

(dolazi): Jedan gospodin.

SPASOJE

(trgne se i obasja mu se lice nadom); Ah, to je on. (Užurbano). Neka udje, uvedi ga odmah, neka udje.

SOFIJA

(odlazi i propušta g-na Djurića).

XVII

DJURIĆ , SPASOJE

DJURIĆ

Dobar dan želim!

SPASOJE

(sev blažen): Dobar dan, gospodine Djuriću! Baš u dobar čas ste došli, u dobar čas! Izvolite, molim vas, sedite!

DJURIĆ

(sedajuć): Dakle, radoznao sam, jeste li postigli što?

SPASOJE

Ništa. S tim čovekom n e može se ništa lepim postići.

DURIĆ

A zagovarili ste?

SPASOJE

Da, bio je ovde, došao mi je kao naručen; razgovarali smo opširno i sasvim otvoreno.

DJURIĆ

Šta veli?

SPASOJE

On ne samo što ne pristaje ni na kakav sporazum nego još i proširuje svoje nepedačke namere.

DJURIĆ

Preći?

SPASOJE

To već, da meni preći oteti imanje, to već je poznato, ali sad preći i mome zetu.

DJURIĆ

A čemu njemu?

SPASOJE

Nećete prosto verovati; veli: srušiću ga, oduzeću mu katedru na univerzitetu. Prikazaće ga kao lažnog naučnika. Molim vas, taj čovek tvrdi da je on napisao ovo naučno delo, a da ga je moj zet pod svojim potpisom štampao.

DJURIĆ

Oh, to je teška optužba, i to u najgorem trenutku. Stvar "Ilirije" se ovoga časa nalazi pred sednicom ministarskog saveta; svaki trenutak može nam doneti koncesiju, a koncesija predstavlja milione milione?

SPASOJE

(zenosno): Milione!

DJURIĆ

U takvom jednom času kad već dođemo te milione...

SPASOJE

(nastavlja):... da dodje jedan nasilnik, da otme moju imovinu koje služi kao kaucija; da sruži jednoga zeta, odnosno ne zeta, nego jednoga direktora preduzeća.

DJURIĆ

Valja o toj stvari ozbiljno razmisliti.

SPASOJE

Ja vas molim, razmislite i za mene; verujte, ja nisam više kadar razmišljati.

DJURIĆ

Vidite, celu stvar ne treba posmatrati sa jednog uskoga ličnog gledišta, kao što vi činite. Stvar zahteva da se posmatra sa jednog širega, tako reći državnog gledišta. Zar ne vidite vi u celoj ovoj pojavi izvestan sistem, sistem sa rušilačkim tendencijama? Taj se čovek zavukao tamo negde, u neki tajanstveni kut Evrope, u neku fabriku veli, a ja bih rekao u neku internacionalnu rezervačku ćeliju. Ko zna čemu se on tamo naučio; ko zna kakve su mu sve ideje zamaglile zdrav razum? Zar ne vidite na što on udara? Na sve što je svetinja. Zar ne vidite da on preti da poruši upravo ono na čemu društvo počiva? Podjite, molim vas, redom, pa gledajte na što on udara? Hoće da poruši onom čoveku brak...

SPASOJE

I to jedan srećan brak!

- 187 -
DJURIĆ

A brak je, gospodine, jedan od prvih osnove društva. I šta dalje:
hoće da preotme imovinu, privatnu imovunu!

SPASOJE

I to je: moju imovunu.

DJURIĆ

I najzad hoće da unizi, da obori, da zgaži autoritet. U svome
rušilačkom besu on hoće da svuče s visine jednog naučnika.

SPASOJE

Gospode vože, meni je sad tek prasnulo pred očima; sad tek je jasno
~~nek~~ dogledam prave nemere toga čoveka!

DJURIĆ

Da, da, gospodine, tako treba posmatrati ovu stvar. A kada se tako

posmatra, onda se da jasno sagledeti da ova pojava sadrži u sebi
jednu opasnost šireg obima.

SPASOJE

Opasnost, razume se da jeto opasnost!

DJURIĆ

I briga koja u ovome času vas tišti ne može i ne sme ostati samo vaša briga; to je briga celoga društva, to je briga i same države, ako hoćete.

SPASOJE

Pa hoću, dabome! Nek država primi na sebe tu brigu.

DJURIĆ

(pauza, razmišljanje): A sad, recite vi meni, treba li u takvim slučajevima dati zakonu reč? Je li zakon kadar da dogleda onu širu opasnost što se krije iza rušilačkih namera obučenih u formu zakonske?

SPASOJE - Ne!

DJURIĆ

Jer šta će urediti zakon? Evo šta: ovo je moja greda i ja molim da mi se vrati. Zakon kao zakon, nema gde pa veli: tvoja je greda, uzmi je! Ali šta će biti ako je na toj gredi nazidana kuća, zar zato da bi ti dobio jednu gredu treba da se poruši cela kuća?

Šta je veće, šta je važnije, pitam ja vas: kuća ili greda?

SPASOJE - Kuća?

DJURIĆ

Tako je! I sad zamislite "Iliriju" kao kuću, jer to je jedna organizacija, zasnovana na širokim osnovama, i sad dođe neko i kaže: dajte mi moju gredu. Da, gredu, ali ako mi gredu izvučemi, srušiće nam se cela "Ilirija" na glavu.

SPASOJE

Užasno!

DJURIĆ

Još ako je... imate li vi slučajno telefon?

SPASOJE

Eto vam ga pri ruci.

DJURIĆ

(odlazi telefonu i traži broj): Alo, alo... tko je gospodin šef kabineta? Jeste li vi gospodine Markoviću? Ovde je Djurić. Dakle?

(Posle saopštenja koje čuje, lice mu se obasja radošću.) Hvala!

Velika hvala! (Napušta slušalicu i ide Spasoju raširenih ruku

uzvikujući.) "Ilirija"! "Ilirija"! (Zagrli ga čvrsto.)

SPASOJE

Da?

DJURIĆ - Da?

SPASOJE - Svršeno?

DJURIĆ - Da?

SPASOJE

(vrećući se od vrata, bježeći ruku, bježeći): "Ilirija"
(poleti mu u zagrljaj): "Ilirija"! Milioni! (Ne jedan mah se
trgne.) A greda?

DJURIĆ

Kakva greda?

SPASOJE

Ono što može da se izvuče pa da padne kuća?

DJURIĆ

Ne brinite; sad smo na konju. Svršićemo i to: dodjite još danas

k meni! Ja moram samo do Ministarstva; hoću očima da vidim

ministerske potpise. Dodjite još danas, smisliću već ja dotle,

ili, bolje reći, ja već imam izvestan plan; ne brinite! Zbogom! (Ode)

SPASOJE

Zbogom! (Prati ga do vrata.)

XVIII

SPASOJE, RINA, NOVAKOVIĆ, LJUBOMIR, VUKICA

SPASOJE

(vraćajući se od vrata, trlja zadovoljno ruke, šapućući): "Ilirije"!

"Ilirije"! (Odlazi Vukičinim vratima.) Deco, gospodo, ovamo, ovamo!

SVI

(dolaze): Šta je?

SPASOJE

(rezdragano): "Ilirije"! "Ilirije"! "Ilirije"!

XIX

ANTA, PREDJASNJI

ANTA

(upadne zadihen): Dober dan! Gospodje, gospodo, važno saopštenje.

Pati li ko od vas od srca? (Odleti zadnjim vratima, Sofijâ). Pet čaša

vode! Stvar je, gospodo, prijatna, prijatan, ali moram iz obazrivosti početi izdaleka.....

SPASOJE

Hoćete valjda da nam saopštite da je dobijena koncesija za "Iliriju"

ANTA

(razočaran): Dakle, znate? (Ode zadnjim vratima.) Sofije, nije potrebna voda!

SPASOJE

Da, gospodje i gospodo, milioni su dobijeni, to jest, koncesija je dobijena. 'Odite, 'odite svi na moje grudi....

ANTA

(potrči mu u zagrljaj).

SPASOJE

(gurne Antu): Ama, ne vi; akcionari, ovamo na moje grudi, braćo i sestre, akcionari. (Zagrli sve koliko može i kliče. Ÿ "Ilirija!" "Ilirija!"

ZAVESA

TREĆI ČIN

Radna soba kod Spasoja

I

SPASOJE, SOFIJA

SPASOJE

(stoji kraj stola i otvara poštu).

SOFIJA

(donosi jedno pismo).

SPASOJE

(uzimajući ga): Od koga?

SOFIJA

Ne znam, doneo jedan dečko.

SPASOJE

(otvara pismo, čita u sebi i mršti se. Čita ponovo i gundja):

Dabome! Znao sa ja to! Dabome da sam zeno! (Sofiji.) Je li tu

taj dečko?

SOFIJA

Jeste, čeka odgovor.

SPASOJE

Pa da, čeka odgovor; razume se da čeka odgovor, a to znači da
ja treba da odgovorim je li?

SOFIJA

Ja ne znam, gospodine.

SPASOJE

Pa ko će drugi nego ja? Moram odgovoriti; mogu se ja buniti koliko
hoću, al' moram odgovoriti. (Vadi iz portmonea i odbrojava pet
stotinarki, pa ih stavlja u jedan koverat koji lepi.) Na, daj mu
odgovor kad već moram odgovoriti.

SOFIJA

(primi pismo i odlazi, ali na vratima zastaje): Jedan gospodin!

SPASOJE

Koji je tó?

SOFIJA

Ne znam, ne poznajem.

SPASOJE

SPASOJE

Neka udje!

MILE - Da!

SOFIJA

SPASOJE

(povlači se i propušta Mile).

II

MILE

SPASOJE; MILE

MILE

(sa kožnom torbom pod pazuhom, klanja se i pruža pismo).

SPASOJE

(otvarajući pismo): Opet pismo. O, brate, šta su okupila ta pisma

od jutros? (Čita potpis.) A, ovoje od gospodje Rine!

MILE

Da, gospodje me je upitala k vama.

SPASOJE

(pročita pismo): A, tako? E, mило mi je, izvol'te, sedite, mladiću.

MILE

(sedne).

SPASOJE

A vi ste, kako mi gospodja ž piše, pisar, kod advokata Petrovića.

MILE - Da!

SPASOJE

Tom se advokatu obratio takozvani Pavle Marić da ga zastupa?

MILE

Da, da povede krivični postupak protivu vas.

SPASOJE

(trgne se): Protivu mene! Kako protivu mene? Zašto protivu mene!

A vama je stvar, izgleda, vi bliže poznata?

MILE

Da, ja redim po tom predmetu.

SPASOJE

(uznemiren): Šta redite? Kako redite? Recite mi, molim vas, u čemu

je stvar. Hoće da dignu tužbu, velite? Pa dobro, neke digne, ali

zašto protivu mene? To mi recite, zašto baš protivu mene?

MILE

Ne samo protivu vas, četiri tužbe.

SPASOJE

(nudi mu cigaretu): Kakve četiri tužbe?

MILE

Vas tuži što ste lažnim dokazima kod sude prigrabili imanje. Traži povraćaj imanja i pociže krivičnu optužbu protivu vas.

SPASOJE

Gle, molim te! Krivičnu? A one ostale tri?

MILE

Jednu protivu gospodine Milene Novaković za preljubu i narušavanje

braka.

SPASOJE

Šta sam već mislio, a treću?

MILE

Treću protiv profesora univerziteta gospodine Ljubomira Protića z

kradju rukopisa i objavljivanje istoga pod svojim imenom!

SPASOJE

Ala je taj zapeo! A četvrtu tužbu?

MILE

Protivum nekoga Ante Milosavljevića za krivokletstvo.

SPASOJE

Pa zar ni njega nije preskočio? A vi, ovajje šta sam ono hteo da k
kažem, pa je l' to onako sasvim ozbiljno, tužbe?

MILE

Bogami, moj šef, kad je razgledao materijal, uzviknuo je: "Poklaću
ih kao piliće!"

SPASOJE

Koga će poklati kao piliće?

MILE

Pa vas!

SPASOJE

Šta ime on mene da kolje i zašto molim vas, baš mene da kolje?

MILE

On to misli onako figuravno.

SPASOJE

Ne velim ja te stvari ni figuravno. Uostalom, kažite vi meni, je li on već podneo te tužbe?

MILE

Ne, nije, sad ih radi, pa ću ih onda ja prepisati!

SPASOJE

Vrlo dobro! Vrlo dobro! Vi ćete ih dakle prepisivati! A i vi možete onako da otegnete prepisivanje, zar ne? Nama je potrebno da se ta stvar malo otegne.

MILE

Da, ja sam već dao reč gospodji Kini da ću otežati.

SPASOJE

Vrlo dobro! Vrlo dobro! Verujte, mladiću, bićemo vam vrlo blagodarni i gledaćemo na nekakav način da vam se odužimo.

MILE

... ja sam to već govorio gospodji Kini, kada

bi me, recimo, uzeli u službu u vaše društvo "Ilirija". Vi ćete, izvesno, imati potrebe za više činovnika?

SPASOJE

Razume se! A vi imate od kvalifikacije?

MILE

Da... kako da vam kažem... imam nedovršenu gimnaziju; imam nedovršenu trgovačku akademiju, imam nedovršenu srednju tehničku školu; imam nedovršeni pravni fakultet...

SPASOJE

Uopšte, niste dovršeni. Uostalom, i šta će vam, za vas je najbolje kvalifikacija to što vas je poznao Rina.

MILE

To je, znate, jedno slučajno poznanstvo.

SPASOJE

Dotel? Dotle strpljenje!

MILE

Da, svakojako; samo, znate, je imam tako skromnu platu kod gospodina advokata, a život je tako skup.

SPASOJE

Ah, da! ... Sad razuem. Vi bi, izvesno, želeli da budete nagradjeni za uslugu koju ćete nam učiniti?

MILE

Bože sačuvaj; to nikako. Ja to činim čisto iz pažnje i poštovanja prem gospodji Rini. Druge jestver kad bi mi ponidili kakav mali zajem, to da, to bih primio bez prigovora, ali nagrada, to bi bila uvreda.

SPASOJE

A koju sumu predstavlja ta uvreda?

MILE

Odnos no taj zajem?

SPASOJE

Pa da, to mislim.

MILE

Je nikad nemam običaj da tražim više no što mi odista treba. Meni bi momentalno trebalo, recimo, pet stotine dinara.

SPASOJE

(vadi nevoljno novac iz džepa): Toliko najviše, ne bih vam zasad ni mogao dati više. (Daje mu.)

MILE

(primajući): Samo, molim vas lepo, to ne treba da zna gospodja Rina.

SPASOJE

Razume se. Ono što znate vi i gospodja Rina ne treba da znam ja, ono što znamo ja i vi ne treba da zna gospodja Rina. To se u računici, čini mi se, zove; pravilo trojno.

MILE

(smeje se): Da, da! Dakle, ja ću vas stalno izveštavati o tome kako se stvar razvija kod advokata. (Polazi.)

SPASOJE

(prateći ga): I otezati stvar, otezati koliko god možete.

MILE

Sluge sam ponizen! (Ode.)

III

ANTA; SPASOJE

SPASOJE

(čita pново Rinino pismo i smeške se.)

ANTA

(Dolazi, s praga): Evo me!

SPASOJE

E, nadje li?

~~ANTA~~ ANTA

Pa nadjo', dabome!

SPASOJE

Je l' onako ko što sam tu rekao?

ANTA

(daje mu kuvertić): Evo!

SPASOJE

(vadi iz kuvertića neku fotografiju): Jeste, sasvim dobro! Gde n
boga ti!

ANTA

Ne pitaj, muke sam video. Obišao sam sve fotografe, one što slikaju
za pasoše, i preturao, preturao po nekim kutijama punim slikama i,
naposljetku, eto, našao sam.

SPASOJE

Vrlo dobro!

ANTA

(sedajući): Ali mislim se nešto... zar, zaboga, u ovolikoj kući
nema njegovih fotografija.

SPASOJE

Bilo je, ali meni treba ovaj format za pasoš.

ANTA

A gledao sam uz put i lokaliza kancelarije "Iliraije", našao sam
dva-tri, ali dve sobe.

SPASOJE

Malo je to. Nema samo za činovništvo?

SPASOJE

O, pa posao će biti ogroman.

ANTA

Pa dobro, zar za mene nema tu posla?

SPASOJE

Nemaš, brate, pare, a tu su potrebne pare. Eto, da ~~mi~~ nisi

zajeo onih 10.000 dinara, mogao bi za taj novac da kupiš akcije...

ANTA

Ne moram ja biti akcionar.

SPASOJE

Nego?

ANTA

Onako, neko nameštenje. Ja sam u ovoj državi jedini nezaposleni

penzioner, a ne može se reći ~~mi~~ da nisam sposoban.

SPASOJE

Sposoban si, ne kažem da nisi, i hoćeš da potrčiš, ali, pravo da

ti kažem, malo je nezgodno da ti budeš nameštenik takvog jednog
preduzeća.

206
ANTA

Zašto?

SPASOJE

Pa... zbog onog.

ANTA

Koga onog?

SPASOJE

Pa zbog onog rvog krivokletstva.

ANTA

E, to jest, to ti priznajem, ja i ti nismo za takva preduzeća.

SPASOJE

Ti, brate, ti, a ne ja.

ANTA

Pa mislim, znaš, zbog onih lažnih svedoka i falsifikovanih uverenja.

SPASOJE

(plane): rekao sam ti jedanput za svagda da to više ne pominješ.

ANTA

A što ti meni pominješ?

SPASOJE

Drugo sam ja, a drugo ti. Zakleo si se krivo, pa šta? Ko si i šta si sad! Niko i ništa, imaš u džepu koliko ti treba za tramvaj, i to ti je sav kapital. Drugo je to da si ti od onih deset hiljada što si mi ih zajeo napravio sto hiljada, pa od sto dvesta i od dvesta četiri stotine i tako dalje! Drugo je to, imam da ti skinem kapu i nikad da ne pomenem ~~ni kome~~ ~~nikome~~ ~~nikome~~ ~~nikome~~ krivokletstvo. Šta je krivokletstvo kad ti stojiš na osam stotine hiljada kapitala? Ceo svet ima da ti skine kapu, a nikom ni na pamet da n e padne krivokletstvo.

ANITA

To jest, evo tebi svi skidaju kapu.

SPASOJE

Skidaju, derome, i u tome i jeste razlike između tebe i mene.

ANITA

Pa jest, tako je; samo, vidiš, ja mislim trebaće vam u preduzeću i tekvi ljudi kao šta sam ja.

SPASOJE

Možda će i trebati, ali nekako, brate, nisi čovek srećne ruke, pravo da ti kažem, nisi srećne ruke.

ANTA

Po čemu opetx nisam?

SPASOJE

Eto, našao si mi onog publicistu!

ANTA

Pa šta?

SPASOJE

Pa to, uzeo mi dve hljade dinara prekjuče, a vidi danas šta mi piše. (Vadi pismo iz džepa.) Slušaj šta mi piše od jutros. (Čita.) "Poštovani gospodine, saznao sam pouzdano da će ovih dana sve novine pisati nadugačko i naširoko po onoj stvari. Materijal im dajesam onaj koji po vašem uverenju nije živ. Ako bi novine to objavile, one bi mi otele kapijal koji ja već imam u ruci ili, bolje reći, otel bi mi zalogaj iz usta. Da ih pretečem, ne ostaje

mi ništa drugo do da još noćas ispišem brošuru i sutra po podne
da je pustim u prodaju. Ili to ili da se uzdržim, eli uzdržavanje
bi bilo veliko požrtvovanje s moje strane, a požrtvovanje s e
danas vrlo skupo plaća. Ja bih, u svojoj skromnosti, mogao biti
zadovoljan i sa hiljadu dinara". Evo!

ANTA

Pa šta si radio?

SPASOJE

Podvalio sam mu. Posleo sam mu pet stotine.

ANTA

Hoće li biti dosta to za uzdržavanje?

SPASOJE

Dosta je, nego! Ti bi se uzdržavao i za dvesta dinara, pa neće
on za pet stotina.

ANTA

A to što kaže za novine i ja sam čuo.

SPASOJE

Šta si čuo?

ANTA

Čuo sam da je Marić zvao sve novinare kod sebe i čuo sam...

SPASOJE

A nisi čuo i da je zvao advokate?

ANTA

Šta će mu advokati?

SPASOJE

Podneo je tužbu, tužio je tebe.

ANTA

Zašto mene?

SPASOJE

Za krivokletstvo.

ANTA

A što samo mene, zar nikog drugog?

SPASOJE

Tužio je onoga da mu je oteo ženu, tužio je mene da sam mu oteo imanje, a to, brate, nisu krivična dela. Tebe tuži za krivokletstvo.

AN TA

Pa dobro, šta ćemo sad?

SPASOJE

Imamo, bogami, da zašujemo. Ja ću da primim na sebe sud, eti primi na sebe novine. Iz ovih stopa potrči, prodji sve redakcije, idi od urednika pa do onoga što savija novine, reci im neka se strpe, samo dvadeset i četiri časa neka se strpe pa će sutra već dobiti materijal za jednu ogromnu senzaciju. Tako im reci i čim što usšeš, dodji da me izvestiš.

ANTA

(diže se i kao hteo bi da podje): A ovaj ... ono kod suda?... Ne volim nekako s tim sudom da imam posla.

SPASOJE

Rekao sam ti, ono ću ja da guram i već sam preduzeo potrebne korake.

IV

AGNIJA , PREDJASNJI

AGNIJA

Dobar dan želim. Gle i vi ste tu, prijatelj-Anto, baš dobro.

Htela sam i inače da vas potražim, da vam kažem: ja sam onu stvar sasvim drukčije čula no što ste mi vi pričali.

ANTA

Može biti, može biti, ali to ne menja stvar.

AGNIJA

Dakle, nije tačno da je pokojni Marić imao mladež više leve usne.

ANTA

Dobro, pristajem: nije imao; samo, molim vas, mene izvinite, nemam kad da razgovaramo, imam vrlo hitna posla. Je li Spasoje.... da imam

hitna posla?

ANTA

(Agniji): Izvinite, molim vas! (Ode.)

V

AGNIJA I SPASOJE

AGNIJA

A i s tobom imam da razgovoram, Spasoje.

SPASOJE

O čemu?

AGNIJA

O tome što se napolju govori. Moram ti reći, brine me, brat si mi.

SPASOJE

Šta ti imaš, molim te, moju brigu da brineš?

AGNIJA

Kako da ne? Eto, sreća me je juče gospodja Draga Mitrović pa me

pita: "Ama zašto je to gospodin Spasoje najjedanput odložio

venčanje svoje kćeri, kad su sve, sve pozivnice za svadbu štampane ?

Ima tu nešto!

SPASOJE

Moja će se kćerka venčati kad je meni volja, a ne kad je gospa-Dragi

volja, a pozivnice je lako i po drugi put štampati.

AGNIJA

I nije to samo gospodja Draga. Jaoj, kada bi ti znao šta se sve

govori i zbog te svadbe i zbog mnogo čega drugog.

SPASOJE

Rekao sam ti jedanput za svagda, ne tiče me se šta svet govori.

AGNIJA

Ja sam išla, bogami, i kod gospa-Naste, gledala mi u šolju.

SPASOJE

U kakvu šolju, pobogu, ženo?!

AGNIJA

U šolju od kafe! Slušaj ti što ti što ti ja kažem: ta gospa Nasta gledala je i samim ministrima, i kazal im, kažu, tačno kad će da

postanu bivši. Kažem joj : velika nevolja, velika briga. I znaš

li šta mi kaže kad je pogledala u šolju?

SPASOJE

Neću da znam, razumeš li, neću da znam, sad ću još i u nekakve

šolje da verujem.

AGNIJA

Kako? Ne veruješ u šolju?

SPASOJE

Ne verujem.

AGNIJA

Pa ti onda me verikeš u boga .

SPASOJE

Ama šta ti mešaš boga sa šoljom od kafe.

AGNIJA

Pa sudbina; bog deli sudbinu, a šolja ti samo unapred kaže tu sudbinu.

SPASOJE

Ostavi, molim te, ludorije, nego kad si već došla, učini mi jednu

uslugu, za koju ću ti reći hvala. Meni je, vidiš, vrlo potrebno da

Vukicu odstranim od kuće bar na jedan sat. Ja imam ovde izvesne

susrete koji mogu biti prijatni a mogu biti i neprijatni, pa ne

bih hteo da je ona tu.

AGNIJA

No, pa to nije teško; povešću je da biramo materijal za venčanu haljinu. Samo da si mi bar javio pa da sam ponelamoju zbirku mustri, ali svejedno, znam ja i nepamet šta u kojoj radnji ima.

SPASOJE

Neće to biti tako zgodno. Znaš da sam koliko juče odložio svadbu i rekao Vukici da ne kupuje još venčanu haljinu, pa ne mogu sad tek. Nego ako bi mogli što drugo.

AGNIJA

Znaš šta? Mogla bih joj ponuditi da podje sa mnom i da sama izabere srebrni servis. Gladala sam u dve-tri radnje servis za dvadeset četiti osobe; to bih želela da joj dam kao svadbeni poklon, al' bolje bi bilo da sama učini izbor.

SPASOJE

E, eto, to je vrlo dobra ideja. Na to će izvesno pristati.

(Odlazi levim vratima.) Vukice, Vukice, dušo, 'odi ovam, došla je tetka Agnija, (Vraćajući se.) I, molim te, zadržavaj je koliko

možeš više.

VI

~~VUKICA~~

VUKICA, PREDJASNJI

VUKICA

Gle, vi tetko, otkud vi tako iznenade?

AGNIJA

(ljubeći se s njom): Poslom, dušo ito vrlo važnim poslom. Došla sam da podjemo zajedno.

VUKICA

Da podjemo? A kud?

AGNIJA

Da mi pomogneš, dušo, da ti izaberem svadbeni dar.

SPASOJE

(Vukici): Pa trebalo bi da pomogneš tetki u izboru.

AGNIJA

Rećo ći ti u čemu je stvar! Ja sam, vidiš, želela da ti kupim spavaću sobu, ali Spasoje je tome bio protivan. Veli: on je naručio kompletan nameštaj.

SPASOJE

Razume se!

AGNIJA

A ja sam želela da ti darujem spavaću sobu po mome ukusu.

VUKICA

To bi, izvesno, bilo nešto neobično.

AGNIJA

Ja sam uvek sebi zamišljala bračnu sobu otvoreno plave boje. Tom bojom bi se čak morali obojiti i zidovi, naročito plafon. I zamisli sad u takvoj sobi bračnu postelju otvorenoplave boje, plav pokrivač i nebesno plave lošte na lusteru. Oh, bože, kao bi to bilo lepo:

bračni par bi imao utisak da se nalazi na nebu. Ja sam sebi uvek

tekeve nameštaje zamišljala.

VUKICA

Šteta odista, što niste imali prilike.

AGNIJA

(iskreno uzdahne): Dabome da je šteta!

Dakle, pošto je Spasoje bio protivan, to sam se ja rešila za srebro za 24 osobe. Čisto, teško srebro!

SPASOJE

To može da bude lepa stvar.

VUKICA

Pa zašto sam ja potrebna?

AGNIJA

Nešla sam tri garniture i tri razne juvelirske radnje, pa ne znam za koju da se rešim. Volela bih ti to sama da odlučiš.

SPASOJE

Odiste, Vukice, kad će to već tebi pripasti, bolje je neka je po tvome ukusu.

AGNIJA

Za mene ne igra ulogu manje ili veće razlika u ceni, za mene je glavno da se tibi dopada ono što ću ti dati.

SPASOJE

Pa podji, Vukice.

AGNIJA

Svakojako! Ja ne bih želela da bez tebe uzmem.

VUKICA

Kad bi to moglo drugi put, danas me tako boli glava.

SPASOJE

A ko ti garantuje da te i drugi put neće boleti glava?

AGNIJA

I veru, kad izadješ na vazduh, proći će te.

VUKICA

(jedva se reši): Dobro najzad. Samoda se spremim. (Ode u svoju sobu).

AGNIJA

Evo, i ja ću ti pomoći. (Ode za Vukicom.)

VII

SPASOJE (sam)

(ide telefonu i zvoni): Alo! alo! Vi ste, gospodine Djuriću. Izvinite što vas uznemiravam, ali stvar izgleda vrlo ozbiljna. Čuli ste je li, te, i vi ste čuli? Kažu, njegov advokat već sprema tužbu

za sud. To sam pouzdano čuo, a sprema i kampaњу prekonovine. Tako ste i vi čuli, je li? Pa dobro, zar se tome ne može stati na put; zar ne bi moglo cenzura da zabrani pisanje o tome, jerr, najzad, našto je onda cenzura ako neće da štiti časne i ugledne građane? Najzad, ako neće da štiti nas kao pojedince, onda neka štiti preduzeće "Ilirija", to preduzeće čini čast državi, a skrhšti preduzeće. Kako? Kako? Pa da, učinio sam sve, dostava je već pred policijom, imenovani su i svedoci, sve, sve, sve je učinjeno. Više nego to, onom policijskom agentu kojega ste mi uputili rekao sam u deset i trideset da bude ovde, jer sam u to doba pozvao Marića! Doći će, jer sam mu rekao da dodje radi definitivnog sporazuma. Sa Švarcem? Pa da, sve sam pripremio i pozvao sam Švarca.

VIII

ŠVARC, PREDJAŠNJI

ŠVARC

(u tom času naizlazi. On je elegantno obučen gospodin).

SPASOJE

Čuli ste maločas razgovor sa gospodinom ministrovim bratom? Vi

vidite valjda da je sve radim po njegovim uputstvima, pa šta onda lupate glavu brigom kad ima ko za vas da brine.

ŠVARC

(snebiva se): Pa ipak... Kako da kažem, stvar nije zgodna. Ja

ne znam na šta će se upotrebiti moj pasoš i moje ime.

SPASOJE

N ikakav zločin. Toga se ne morate bojati. Naprotiv, vaš pasoš poslužiće da se učini jedno dobro delo, razumete li, dobro delo.

ŠVARC

Verujem, gospodine, ali je stvar ipak vrlo nezgodna.

SPASOJE

Hoćete li da vam telefonsku vezu dam sa gospodinom Djurićem, nek vam on lično objasni.

ŠVARC

Hvala, verujem... samo... je l' sigurno da ću je sutra dobiti

nov pasoš?

SPASOJE

Sutra ili, recimo, prekosutra.

ŠVARC

A kažete, mogu biti bezbrižen?

SPASOJE

Sesvim!

ŠVARC

I mogu ići?

SPASOJE

Čekajte! (Otvare pasoš i nožićem za hartiju odlepljuje njegovu fotografiju i dajemu je.) Može vam trebati.

ŠVARC

(još više uznemiren): Ali, gospodine, ovo je...

SPASOJE

To je to što sam vam rekao, budite dekle bez brige!

IX

VUKICA, AGNIJA, PREDJAŠNJI

AGNIJA

(izlezi iz Vukičine sobe): Mi smo gotovi.

SPASOJE

Sto ste se toliko zadržale?

AGNIJA

Pa znaš, zaboga, devojačkim razgovorima nikad kraja nema.

SPASOJE

(predstavljajući ih): Gospodin Švarc, član upravnog odbora

"Ilirije", moja kćerka, moja sestra.

ŠVARC

(klanja se).

VUKICA

Tatice, ako bi se mi nešto duže zadržale?

SPASOJE

Ništa, ništa, ja i inače imam posla! (Švarcu, koji nestrpljivo

čeka.) Dakle, tako, gospodine Švarc.

ŠVARC

Hvala. Dozvolite! (Klanja se duboko damama i odlazi.)

X

SPASOJE, AGNIJA, VUKICA

AGNIJA

(isprućajući pogledom Švarca): Otmen neki čovek!

SSASPKE

Nije otmen! Ženjen je!

AGNIJA

A tako?

SPASOJE

Šta sam ono hteo reći? (Vukici). Da, nemoj ti zbog mene da žuriš,

Razgledaj dobro te servise, jer, znaš, to su stvari koje se jedanput za ceo život kupuju.

AGNIJA

I ja joj to kažem! 'Ajđemo, Vukice.

VUKICA

(poljubi oca u obraz i ode sa Agnijom).

XI

SPASOJE (sam)

(osvrće se desno kao da vidi glavu li ga ko; vadi iz džepa foto-

grafiju iz kuvertića koji mu je doneo Anta, zatim vadi iz fioke bočicu gumiravike i maže poledjnu slike, a zatim je lepi na Svarcov pasoš i preduje šakom).

XII

SOFIJA , SPASOJE

SOFIJA

(dolazi): Jedan gospodin od policije.

SPASOJE

N eka udje, neke odmah udje.

SOFIJA

(povlači se i propusti agente).

XIII

II AGENT? SPASOJE

SPASOJE

Vi dolazite?

II AGENT

Da vam se stavim na raspoloženje.

SPASOJE

stvar vam je poznata?

II AGENT

Da.

SPASOJE

Imat li uputstva?

II AGENT

Rekli su mi da ćete mi ih vi dati.

SPASOJE

Dobro, vrlo dobro. Prati li vas ko?

II AGENT

Dva žandarma, eno ih na ulici.

SPASOJE

Nemojte ih ostavljati tamo, palo bi u oči. Neka udju u moje dvorište,

a vi ćete otići u sobu do ove i čekati dok vas ne pozovem. Onoga

za koga vam ja garantujem nemojte uznemiraviti. Inače... već znate.

II AGENT

Molim!

SPASOJE

Izvol'te, dakle, u prvu sobu desno. (Pratje a do spoljnih vrata.)

Sofija, odvedite gospdina u moju malu sobu. (Vraća se.)

XIV

LJUBOMIR PROTIĆ, ANTA, PREDJAŠNJI

ANTA

Sreo sam gospodina zeta; on je već išao po redakcijama.

SPA SOJE

(Protiću): Išao si?

LJUBOMIR

Da, ali teš o se može uspetil. To je senzacija prve vrste, to se ne ispušta lako iz ruke.

SPASOJE

I pišće?

LJUBOMIR

Uspeo sam da odložim za dva dana; obećao sam im da će dotle imati

još senzacionalnije otkriće.

SPASOJE

Vrlo dobro, vrlo dobro; dan-dva, toliko nam i treba; dan-dva.

LJUBOMIR

A gospodin Anta mi veli da je onaj već predao stvar advokatu.

SPASOJE

Da, tuži gospodina Antu.

ANTA

Sve nas tuži.

LJUBOMIR

Krivično?

spasoje

Ja ne znam, ali mislim da nas tuži administrativno, a gospodin

Antu krivično.

ANTA

Tuži nas sve podjednako, nema tu razlike.

LJUBOMIR

SPASOJE

Gospodine Novakovića tuži što mu je oteo ženu, mene tuži da sam mu kobajagi oteo imanje, tebe tuži...

LJUBOMIR

(prekine mu znakom reč da ne govori pred Antom).

SPASOJE

(seti se): Ah, da... tebe tuži za ono.

LJUBOMIR

A gospodin Antu?

ANTA

I mene tuži za ono.

LJUBOMIR

To znači: i mi bi morali uzeti advokata?

SPASOJE

Meni je najbolji advokat moja čista savest.

ANTA

I meni!

LJUBOMIR

Pa ipak... Čista savest ne zna paragrafe, a paragrafi su vrlo opasna stvar.

ANTA

(više za sebe): Vrlo opasna!

SPASOJE

Pitanje bi bilo samo, je li da uzmemo zajedničkog advokata ili svako posebno! U svakom slučaju ne treba da preduhitrimo. Savetovaću se o tome još i sa gospodinom Djurićem.

LJUBOMIR

(hteo bi da podje u sobu): Vukica je tamo?

SPASOJE

Ne, ona je izišla sa tetka-Agnějom, zaveviće se možda malo više.

XV

NOVAKOVIĆ, RINA, PREDJASNJI

SPASOJE

(kad ih opazi na vratima): No, hvalabogu!

RINA

Tako me je bolela glava...

SPASOJE

Sve nas gospodo danas boli glava, ali nema se kud, stvar je vrlo ozbiljna, moramo se ~~svima nam~~ zajednički posavetovati i zajednički se brinuti, jer svima nam gori krov nad glavom. Zato sam vas i uznemirio i zveo vas da svakako dodjete. Marić je predao stvar advokatu, i za dan-dva bićemo optuženi.

NOVAKOVIĆ

Pa ništa, uzećemo i mi advokata i branićemo se.

SPASOJE

Branićemo se? Lako je vama kazati: branićemo se, jer, najzad, šta vi imate da izgubite, ništa?

NOVAKOVIĆ

Kako ništa?

SPASOJE

Pa tako, on vas tuži da ste mu preoteli ženu. I ako izgubite parnicu

šta ste izgubili, ženu i ništa više. A to bar nije nikakav gubitak.

RINA

(uvredjena): Kako vi to mislite, gospodine?

SPASOJE

(trgne se): To jest, pardon, ja mislim gubitak žene nije nikakav materijalni gubitak, a ovde je reč o materijalnom gubitku. Pa posle, preotimanje tuđe žene nije krivično delo, to je danas samo jedan sport i ništa više. Prema tome, tužba protiv vas dabome da nije opasna, a l' uzmite ovog grešnika Antu, na primer.

ANTA

(buni se): A što ti opet mene?

RINA

Uzmite, brate, sebe kao primer.

SPASOJE

I sebe i sve nas, jer vi se najzad varate, gospodine Novakoviću, da ćete jevtino proći time što će vam uzeti ženu. Predstoji vama i težak materijalni gubitak. Vi ste uzeli gospodju Rinu u uverenju

da Marić nije živ; ako se međjutim njemu dosudi žena, to znači da je on živ, a ako je on živ, onda ode cela "Ilirija" dodjavola. Sve će se skrhati, sve; razume se, propašće i vaših pola milione dinara, koliko ste dosad uložili u ovo preduzeće.

NOVAKOVIĆ

(prestravljen): Mojih pla milione? Zar mogu, zaboga, propasti?!

Kada bi se to desilo, verujte, meni ne bi ništa drugo preostalo do da izvršim samoubstvo.

SP ASOJE

Eto, vidite! Zar treba dozvoliti da dodje da toga? Izvršite vi samoubstvo, izvrši moj zet samoubstvo i izvrši Anta samoubstvo, al' šta mi je vajde od njega. Ne mogu se ja sam boriti, moramo svi zajedno.

ANTA

Pa dabome!

SVI (odobravaju).

SPASOJE

Moramo se boriti, i to na život ili smrt. Mi ne smemo birati sredstva,

jer ovde je u pitanju naš opstanak. Morate biti na sve gotovi, razumete li, na sve!

NOVAKOVIĆ

Kako vi zamišljate to "Na sve".

SPASSOJE

Reći ću vam ceo plan. Ceo dan i celu noć sam ga smišljao. Ne velim

da sam ga sam smislio; u osnovi to je plan gospodina Djurića, i ja

sem ga samo razradio. Gospodin Djurić se sav založio da se ovaj

plan i ostvari, pa je učinio sve potrebne korake kod vlasti.

Vlasti će nam biti potpuno pri ruci.

NOVAKOVIĆ

Sudske vlasti?

SPASSOJE

Ne, stvar baš i jeste u tome da se ne dodje do sudske vlasti. Marić

je prijavljen policiji kao opasan element, kao predstavnik

rezornih organizacija iz inostranstva, što ću posvedočiti ja,

vi gospodine Novakoviću, gospodja Rina, moj zet i Anta. Na tu

svedodžbu morate biti spremni ako eventualno do nje dodje.

NOVAKOVIĆ

šta da posvedočimo?

SPASOJE

Ne sve, sve što ga može ocrniti, sve što ga može predstaviti kao rušilački elemenat, kao tudjinskog agenta, kao anarhistu, sve što ga može upropastiti, razumet li?

ANTA

I ono što nismo ni videli ni čuli?

SPASOJE

Ne "i ono što nismo ni videli ni čuli", nego upravo to što niste ni videli ni čuli, to imate da posvedočite!

NOVAKOVIĆ

(ustrićava se): To bi ipak bilo, kako da kažem...

SPASOJE

Recite!

RINA

Bilo bi možda nevaljastvo.

SPASOJE

Pa nevaljalstvo, dabome, nego šta vi mislite! Mislite valjalstvo
će vam pomoći. Uočiosam i ja u hrišćanskoj nauci valjalstvo al'
drugo je hrišćanska nauka a drugo je život. 'Ajde, izvol'te
mi reći vi, gospodjo Rina, šta vam je milije: valjalstvo ili
samoubistvo gospodin-Milanovo? Ili izvolite mi vi, gospodine
Novakoviću, odgovoriti: volite li valjalstvo ili vaših pet
stotina hiljada, ili recimo ti, zete, voliš li valjalstvo ili...
(Uzdrži se.) Ili ti, Anto, 'ajd' reci ti: voliš li valjalstvo ili
godinu dana robije? 'Ajde' reci?

LJBOMIR

Odista, težak, vrlo težak položaj.

SPASOJE

Težak, dabome. Nevaljalstvo je sila, sila, gospodine, i to sila
starija i jača i od samoga zakona. Ceo se svet danas klanja neve-
ljalstvu, samo Anta kobajagi...

ANTA

(brani se): Šta je?

SPASOJE

Nešto mi se mrštiš, hteo bi valjda ti da predstavlješ vrlinu u našem društvu?

MARIĆ

XVI

SOFIJA, PREDJASNJI

SOFIJA

(donosi kartu): Gospodin.

SPASOJE

(čita kartu): Gospodin Marić. Neka udje!

SOFIJA (odlazi)

SPASOJE

Gospodo, opominjem vas, budite spremni na sve!

XVII

MARIĆ, PREDJASNJI

MARIĆ

(ubazi i klanja se. Niko ga ne otpozdravlja. obraća se Spasoju):

Ja sam došao po vašem naročitom pozivu.

SPASOJE

Da, ja sam vas umolio da dođete.

MARIĆ

Poručili ste mi da bito imao da bude definitivni razgovor između
nas.

SPASOJE

Da, definitivni.

MARIĆ

Pošto sam japo celoj stvari doneo definitivnu odluku, ne osećam
potrebu još i za neki definitivni razgovor; pa ipak, došao sam
da čujem.

SPASOJE

Dobro ste uredili, u vašem je velikom interesu što ste tako uredili.

MARIĆ

Mislite?

SPASOJE

Ne mislim, nego znam. Kako i inače nemamo dovoljno vremena za
razgovor, sreći ćemo odmah na stvar.

MARIĆ

A razgovaraćemo ovako, javno?

SPASOJE

Da, pred svima prisutnima. Ja sam ih naročito i pozvao radi toga, jer što vam budem govorio biće i u moje i u njihovo ime.

MARIĆ

Molim!

SPASOJE

Vi znate da vas u stopu prati policija?

MARIĆ

(iznenadjen): Policija?

SPASOJE

Da, i mene ne bi iznenadilo ako se njeni agenti već ovoga trenutka nalaze predmojom kućom ili možda u dvorištu, čak i tu, pred vratima.

MARIĆ

Tako se opasan?

SPASOJE

Opasniji no što vi mislite, jer sve vaše radnje, svi vaši pokreti, sve vaše mahinacije, otkrivene su.

MARIĆ

To je vrlo interesantno.

SPASOJE

I za policiju je vrlo interesantno.

MARIĆ

Mislite li vi kazati što vliže o tim mojim radnjama i mahinacijama ?

SPASOJE

Upoznaću vas sa celim materijalom koji je prikupljen protiv vas kako bi mogli sami da ocenite opasnost u kojoj ste.

MARIĆ

Biću vam zahvalan.

SPASOJE

Vi ste, gospodine, agent i eksponent jedneanarhističke organizacije kojoj jecilj: rušenje države, rušenje društva i društvenog poretka.

MARIĆ

(smeje se): To je sve?

SPASOJE

To nije sve; uverićete se da nije sve kad vam iznesem materijal.

Početak istrage vodi od nekakve krađe pisama u vašoj kući...

MARIĆ

Ljubavnih pisama?

SPASOJE

Tako vi kažete, ali istrage drukčije kaže... To je bila krađa

pisama koja vas teško kompromituju i koja otkrivaju svu vašu

razornu akciju. Čim su ta pisma uhvaćena, vaš intimni saradnik

u toj akciji, nekakav ruski emigrant Aljoša, izvršio je samoubi-

stvo, a vi ste prebegli preko granice i skriveno ste živeli u

emigraciji tri godine.

MARIĆ

To sad prvi put čujem. To su bila, dakle, politička pisma?

SPASOJE

Ne politička, već revolucionarna, anarhistička.

MARIĆ

Moglo bi se i tako reći ako se neverstvo ženino shvati kao anarhija u braku.

SPASOJE

Policiji je poznata sadržina tih pisama.

MARIĆ

Tako, policija ih je čitala?

SPASOJE

Nije ih čitala, jer je gospodja uništila sva pisma želeći da vas
spe se.

MARIĆ

Vrlo sam blagoderan! Ali po čemu onda policija zna da su pisma
revolucionarna, sem ako to gospodja ne tvrdi?

SPASOJE

Razume se da ona to tvrdi.

Marić

Tako?! To znači da će gospodja to iposvedočiti ako ustreba.

SPASOJE

Dabome da će posvedočiti.

MARIĆ

(obraćajući se Rini) Voleo bih da mi to i sama gospodja kaže.

NA
RIAN

(zbunjeno, uzbudjena, čisto grca): Ja... ja...

MARIĆ

Da, da, da, gospodja će svedočiti, jer to potpuno odgovara njenom shvatanju morala.

NOVAKOVIĆ

Gospdine, ja vam ne dozvoljavam da vredjate moju ženu.

MARIĆ

Ja vredjem svoju ženu; gospodja je samo vaša naložnica.

NOVAKOVIĆ

Dok nosi moje ime.....

MARIĆ

Ime? Ne znam da li za vas to znači što, ali za gospodju ne! Nosila je ona i moje ime, pa ipak je imala svoje naročite poglede na moral; nosi sada vaše ime imajući uvek svoje naročite poglede na moral.

RINA

(gušeći se od uzbuđenja i mržnje koje joj u tom trenutku plamti iz očiju, plane odjednom i drekne): Dosta! (Prkosno) Svedočiću, svedočiću! (One od uzbuđenja klone u fotelju.)

MARIĆ

(mirno i ravnodušno): Verujem vam! (Novakoviću) Pa i vi ćete izvesno svojom svedodžbom to potvrditi; i vama je poznata sadržina tih pisama?

SPASOJE

Da, i gospodin će to potvrditi. I ne samo to, već će gospodin svedočiti i o anrhističkoj propagandi koju ste vi vodili medju radnicima na gradjevini, o sumnivim tipovima, agentima raznih internacionalnih organizacija, koje ste dovodili sa strane

i zapošljavali ih na gradjevini, da bi im prikrili trag.

MARIĆ

Gospodin će to posvedočiti?

SPASOJE

I mnogo štošta više.

MARIĆ

(pogleda Novaković pravo u oči, pa kad ovaj obori pogled, on mu se dubokim prezrenjem okrene ledja obraćajući se Spasoju): Razume se da iz reda tih besprekornih svedoka neće izostati ni vaš

pōštovani gospodin zet?

SPA SOJE

Ni on, gospodine! I njegova će svedodžba biti od najtežih protiv vas.

MARIĆ

Tako je!

SPASOJE

Eto, vidite, vi ne poričete osnovni fakat. Pa da, istina se ne može poricati. Posle vašega pogreba, moj zet, ne znajući šta da radi

sa ostavljenim rukopisima, uzeo ih je razgledati i, na svoje veliko iznenadjenje, on je tu našao najpovrljiviju revolucionarnu prepisku sa raznim organizacijama u inostranstvu. Prepisku koja ne vodi u tamnicu., već pravo na vešala. Mladi čovek se našao u zebuni; nije svakojako želeo da zadrži takve spise kod sebe, a da ih preda policiji, našto, našto vas teretiti kad ste vi već bili mrtvi? Moj zet se posvetovao sa gospodinom Antom, kao čovekom od iskustva, i oni su zajedno doneli zaključak da svu tu korespondenciju spale u interesu vašega mira i spokoja na onome svetu.

MARIĆ

(sa užasnom odvratnošću): Vaš zet će to posvedočiti?

Spasoje

Da!

MARIĆ

A to će potvrditi i gospodin Anta?

SPASOJE

Gospodin Anta? On će se i zakleti na sudu akoto treba.

MARIĆ

Bednik!

ANTA

Novakoviću više poverljivo): Eto ti sad, po čemu sam ja bednik!

MARIĆ

Gospodine Protiću, ja bih želeo da od vas čujem: hećete li vi
zbilje smeti tako što da tvrdite?

LJUBOMIR

(ćuti).

SPASOJE

Reci mu, reci, slobodno mu reci!

LJUBOMIR

(mučen savešću jedva šapće): Da... svedočiću tako!

MARIĆ

(plane): Nitkove!

(Opšti pokret.)

MARIĆ

Ja sam mislio vi ste običan lopov, a vi ste više nego to, vi ste drumski razbojnik.

ANTA

Oho!

SPASOJE

Nemojte se uzбудjivati, gospod; gospodin se nema čim drugim briniti do uvredama.

MARIĆ

(još uvek uzbudjen): A vi ste očekivali da ću se ja briniti? Od čega? Od koga? Od vas, moralnih bednika!

ANTA

(Novakoviću): Eto sad opet, sad smo svi bednici!

MARIĆ

(trgne se i pribere): Nisam smeo dozvoliti ~~sebi~~ sebi da se uzbudim. Ovakve pojave i u ovoj sredini nisu dovoljan razlog za uzbudjenje. (Spasoju.) Vratimo se dakle maločasnjem časkenju?

Recite mi, na primer, moj dragi i najbliži rođjače, recite mi: hoćete li i vi što svedočiti?

SPASOJE

Kakvo je pitanje? Razume se da ću reći sve što znam. Ne može se od mene tražiti da budem nesvestan, i da prikrijemono što znam.

MARIĆ

A šta je to što vi znate i što bi eventualno opteretilo vašu savest?

SPASOJE

Znam tačno o velikim sumama u stanoj valuti, koje su vam poverljivo stizale iz inostranstva, znam...

MARIĆ

I taj ćete iskaz potvrditi uverenjeima sličnim onima koja ste sudu podnosili o našem srodstvu?

SPASOJE

Ja znam kako ću to potvrditi, to je moja stvar.

MARIĆ

(ponovó se uzbudjuje): Bože moj, da li je moguće sve to to što čujem; da biste zbilje vi rekli sve to što sam čuo? N emoguće je zamisliti toliko nevaljalštva savršena kod ov oliko malog broja ljudi. Ljude da, dobro sam kezo, jer najzad, sveko je od vas čovek , sveko od vas ima i jednu teunku čovečanstva.

SPASOJE

Ima je, uveriću vas da je ima; uveriću vas koliko smo mi čovečanski i koliko sam ja, u ovekvom trenuku, vodio računa o svojim rodjačkim obavezama. (Vadi iz džepa Žvercov pasoš.) Ja sam , gospodine, pripremio već viziran pasoš za Nemačku i druge zemlje. Vi se po tome pasošu zovete Adolf Sverc, jer pod svojim imenom vi ne bi mogli preći granicu. Na pasošu je vaša slika. (Daje mu ga.)

MARIĆ

(zgranut): Pasoš?... Zašto pasoš?...

SPASOJE

Da se možete bez smetnje i za vremena ukloniti iz zemlje.

MARIĆ

Ukloniti? (Ščepa pasoš.) Dajte ga, dajte ga, dajte mi taj dragoceni dokument. (Trpa hitno u džep.) Ovo je najveći pismeni dokaz vašeg nevaljalstva. Ne dam vam natrag ovaj dokument, po cenu glave vam ga nedam!

SPASOJE

Ne tražim vam ga, čuvajte ga, trebaće vam. Kad budete odlučili hoćete li deset ili petnaest godine provesti usamljeni, nevidjeni, nečuveni i pod tuđim imenom u kakvoj prijatnijoj nemačkoj ili holandskoj ili ako hoćete švedskoj veroši, ili ćete deset i ili petnaest godine provesti usamljeni, nečuveni i nevidjeni u kakvoj tamničkoj ćeliji, vi ćete tada shvatiti vrednost ovoga pasoš.

MARIĆ

U tamnici... u ćeliji? Šta ću ja tami, zašto? Zato zar što tražim da mi razbojnici vrate opljačkanu čest, trud i imanje?

I zato, je l'te, zato sam ja agent anarhističkih ćelija, što hoću da izobličim vas, otimače i razbojnike. Zar za vas to znači rušenje društva i društvenog poretka? Zar jedna perverzna žena, jedan lažan prijatelj, jedan razbojnik na katedri univerziteta, jedan otimač tuđe imovine i jedan krivokletnik; zar su to stubovi na kojima počiva taj vaš društveni poredak? i zar je onaj koji traži da mu se oteta moralna i materijalna imovina vrati, zar je to razora element? O bedni nitkovi, koji ne zaslužujete čak ni da čestit čovek pljune na vas?

SPASOJE

Dozvolili smo vam da kažete sve što ste hteli reći, a i čuli ste već sve što vam je trebalo čuti; sad treba još i da se uverite da sve to nije samo prazan razgovor. (Zvoni. Pauza. Nema tišine.)

XVIII

SOFIJA, PREDJASNJI

SOFIJA (pojavi se).

SPASOJE

Sofije, čeka li ko nepolju?

SOFIJA

Da, ovde je pred vrstims jedan gospodin od policije, a u dvorištu su dve žanderma.

SPASOJE

Recite tom gospodinu neke udje.

SOFIJA (ode)

XIX

MARIĆ, PREDJASNJI

MARIĆ

(gleda zaprepašćeno sve redom): To je dekle istine, je li'te? To je istine?

SVI(ćute)

MARIĆ

Govorite, zaboga, je li to istina? Gospodinež Spasoje, gospodine Novakoviću, gospodine Anto, govorite, govorite je li to isitena?

SVI (ćute).

MARIĆ

Ja moram u tamnicu, je l' te ? U tamnicu ili u izgnanstvo, da bi vi na mojoj tekovini mogli živeti? Je l' te ... je l' te? (Pogleda ih, ali oni ne dižu pogled. Sa gorčinom i bolom.) O, kolikomnogo neveljalstva, a koliko malo hrebrosti; zar jk niko , niko zar ne sme da kaže: je li to istina, je li sve ti istina?

XX

II AGENT, PREDJAŠNJI

II AGENT

(Spasoju): Izvinite , je dolezim službenim poslom.

SPASOJE

K meni?

II AGENT

Po saznanju, ovoga trenutka nalazi se u vašoj kući jedna osoba za kojom se na sve strane prestonice trage. Sem vas i gospodina (pkezuje na Novskovića), koje lično poznajem, je molim da se ostala

gospoda legitimušu. (Anti.) Vaše legitimacije, gospodine?

ANTA

(zbunjeno čeprka po džepovima): Ja ovaj... nemam pri sebi...

SPASOJE

To je moj rođak, ja garantujem za njega.

II AGENT

(vraćajući Protiću knjižicu): Blegoderim! (Obrće se Mariću.) Vaša
akselencija? (Opšti tajac sa izvesnim uzbuđenjem.)

MARIĆ

(Jedan trenutak mučne borbe i savladjivanja): Koga vi u stvari
trežite?

II AGENT

Ja trežim bivšeg inženjera Pavle Marića.

MARIĆ

(uzbuđen): Vi trežite Pavle Marića?

II AGENT

Molim vašu legitimaciju!

MARIĆ

(ophrven i slomljen, melodušno i rezignirano vadi iz džepa Svarcov
pesoš i preda je): Ja se zovem Adolf Svarc!

(Opšti diskretni pogled i izmene pogleda.)

SPASOJE

(brzo prihvati situaciju): Gospodin Svarc je član uprave preduzeća

"Ilirije" i po poslovnim tozama društva on putuje dana... a sad već

(glede u sat) prvim vozom u 11 deset, u Nemačku, i dalje možda.

Kao što vidite, pesoš mu je i viziran.

MARIĆ

(primajući od agenta pesoš): Da, ja putujem, prvim vozom u 11 i
deset.

SPASOJE

(Mariću) / Potrebne instrukcije dobiliste, morali bi požuriti da ne
bi propustili voz.

MARIĆ

(s prezrenjem): Požuriću, ne brinite, neću propustiti voz.

(Zagleda ih još jednom sve redom.) Da, požuriću, idem, ja idem! (ode

XXI

PREDJŠŠNJI , bez MARIĆA

II AGENT

Jesam li završio povereni mi posao?

SPASOJE

Ne, još ne. Molio bih vas još za jednu uslugu. Moje su kola dođe, sedite u njih i idite hitno na stanicu, jer nema ni pet-šest minuta do voza. Uverite se lično je li ovaj gospodin otputovao.

II AGENT

Molim! (Odlazi.)

SPASOJE

(prateći ga): I izvestite me!

XXII

PREDJASNJI bez AGENTA

SPASOJE

(vraćajući se od vrata dokle je ispratio agente): Gospodo,

prigerite se i da 'nite dušom.

ANITA

(duboko dahne.)

NOVAKOVIĆ

Ne umem da se priberem, verujte, ne umem da se priberem.

LJUBOMIR

Odista, svemu se drugom čovek pr mogao nadeti.

SPASOJE

Ja sam verovao u našu pobedu, jer sam uvek cenio onu narodnu mudrost, da pravda more na kraju krajeva pobediti.

RINA

Pa dobro, kuda će on sada?

SPASOJE

On se vraća u pokojnike.

NOVAKOVIĆ

Mislite li, odista, da je time on sišao s pozornice?

SPASOJE

O, sad više no ranije. Pre je emigrirao pod svojim sopstvenim

XXIII

VUKICA, AGNIJA, PREDJABNJI

VUKICA

(ocu): Jesem li se mnogo zadržale?

SPASOJE

Ne, ne, tačno si na vreme došla. Rekao sam vam, gospodo, mi nastavljamo redovan život. I počecemo ga sa jednim velseljem. Sine, zete, venčanje što pre, sutra, prekosutra, najdalje u nedelju.

(Zagrli Vukicu.) Ne, mi nastavljamo život; mi nastavljamo život!

(opšti pokreti zadovoljstva)

ZAVESA

(Režija može, pre svome nshodjenju , ovu poslednju, XXIII, pojsvu i izostaviti)

imenom, sede pod tuđim. Time je sam sebe oglašio za pokojnika.

ANTA

Pa jeste... ali ovaj... ako se on opet tamo kroz tri godine javi?

SPASOJE

U tom slučaju tvoje godine ne gine. Sto se nas ostalih tiče, mi ćemo dotle razviti posao, blokiraćemo se milionima i tada niko nam ništa neće moći.

NOVAKOVIĆ

Samo... jeste li vi uvereni da će otići?

SPASOJE

(gleda na sat) Ovoga trenutka on je već u vag onu. (Duga pauza.)

SVI (ćute).

SPASOJE

(i dalje gleda u sat): Ovoga trenutak voz je krenuo (Telefon. On mu prilazi.)

Alo, alo... da, ovde Spasoje Blegojević... Da, da, da, seo u voz i krenuo?... Hvala... hvala na obaveštenju! (Ostavlja Blegojeviću šalicu, pobeđonosno.) Čuli ste izveštaj agentov. A sad, pokojniku neka bog da rajskonselje, a mi nastavljamo naš redovan život!